

Högskolan i Halmstad
Sektionen för lärarutbildningen
Lärarprogrammet 300 p

Motivation inom gymnasieskola och föreningsidrott

- **gymnasieungdomars uppfattning av motivation i korrespondens med skolans och idrottens styrdokument**

Examensarbete lärarprogrammet
Slutseminarium: 20080528
Författare: Annethe Yngve
Handledare: Lars Kristén och Jette Trolle Schultz-Jensen
Examinatorer: Ingrid Nilsson och Ole Olsson
Huvudexaminator: Anders Nelson

Abstrakt

Syftet med föreliggande examensarbete är att undersöka gymnasieungdomars uppfattning av motivation, i relation till kommunikationen av uppgifter och mål i styrdokumentet: Lpf 94 och Idrotten vill. Studien utgår från bandinspelade kvalitativa intervjuer av nio idrottsligt aktiva gymnasieungdomar. Faktorer som sätts i samband med motivation av ungdomarna har genom hermeneutisk forskningsansats tolkats, i relation till faktorer i styrdokumentets kommunikation av uppgifter och mål och mot bakgrund av tidigare forskning. Slutsatsen av studien är att gymnasieskola och idrott baserar och styr motivation mot verksamhetens kommunicerade uppgifter och mål i ett framtidsperspektiv som legitimeras av samhällsnytta. Innebörden av motivation för ungdomarna är baserad på subjektiva känslor, i ett här-och-nu perspektiv, och betraktas som en del av ungdomars förändrings- och självständighetsprocess. Informanterna härleder motivationens uppkomst till det egna valet, vilket är en skenbar frihet. Inom gymnasieskola och idrott är det vuxenvärldens normer som gäller. Kommunikationen beträffande att behålla eller förlora motivation är i det närmaste obefintlig i styrdokumentet utan delegeras till lägre nivåer inom verksamheterna. På lokal nivå inom idrotten exponeras och bedöms förmågor, tillkortakommanden, prestationer och resultat från det att de aktiva är mycket unga. Även inom skolan sker bedömningar av prestationer och resultat på lokal nivå, men med en hög grad av diskretion och ett betygssystem som tar sin början vid grundskolans senare del. Idrottens utbildningssystem framträder som avsevärt mer elitistisk och auktoritärt än skolans.

Nyckelord: Gymnasieungdomar, Idrotten vill, Lpf 94, Motivation,

Innehåll

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte och problemställning	3
2. TEORETISK BAKGRUND	4
2.1 Instinkt- och drivkraftsteori.....	4
2.2 Kognitiv teori	5
2.3 Prestationsmotivation och pygmalioneffekten.....	5
2.4 Systemteori beträffande motivation	6
2.5 Inre- och yttre motivation	7
2.6 Teoretisk ansats.....	8
3. STYR- OCH POLICYDOKUMENT.....	9
3.1 Gymnasieskolans uppgifter och mål.....	9
3.2 Den dolda läroplanen.....	11
3.3 Idrottens policydokument.....	13
3.4 Idrottens uppgifter och mål.....	13
3.5 Ungdomsidrotten	14
4. TIDIGARE FORSKNING	17
4.1 Skolans kontext	17
4.2 Idrottens kontext.....	20
5. METOD.....	24
5.1 Informanterna.....	24
5.2 Etiskt ställningstagande	25
5.3 Intervjuanalys.....	26
5.4 Intervjuguide	27
6. RESULTAT	28
6.1 Innebörden av motivation.....	28
6.2 Motivationens uppkomst.....	28
6.3 Att behålla motivation	30
6.4 Motivationens avtagande eller försvinnande	31
6.5 Likheter och skillnader beträffande motivation inom skola och idrott.....	33
7. DISKUSSION OCH ANALYS	35

7.1 Motivationens innebörd	35
7.2 Motivationens uppkomst.....	38
7.3 Att behålla och förlora motivation.....	41
7.4 Skola och idrott i jämförelse.....	44
8. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER.....	47
REFERENSER.....	50
BILAGA 1.....	52
BILAGA 2.....	53

1. INLEDNING

Motivation är en abstrakt mekanism som i allmänhet förknippas med goda resultat, bra prestationer, kreativitet och framgång. Begreppet motivation förekommer ofta i samband med barn och ungdomars aktiviteter i den allmänna debatten, eller kanske snarare frånvaron av den. Motivation är en åtråvärd mekanism, inte bara för de barn och ungdomar som besitter den, utan även för omgivningen, i de sammanhang där de är verksamma.

Det svenska samhället består av nästan två miljoner barn i åldrarna 0-17 år. Med ungdomar avses alla i åldrarna 13 och 25 år.¹ Skolan är den verksamhet och organisation som omfattas av flest barn och ungdomar, genom att alla barn mellan sju och sexton år har skolplikt, därefter inträder gymnasieskolan som en frivillig skolform. Hösten 2006 trädde 98 % av avgångseleverna från grundskolan, in i gymnasieskolan.² Över hälften av ungdomarna mellan 13 och 20 år tränar och/eller tävlar i en idrottsförening, som är ansluten till Riksidrottsförbundet. Av de 68 specialidrottsförbund som samlas i Riksidrottsförbundets paraplyorganisation är fotboll den idrott som har flest medlemmar.³ Idrotten är därmed den verksamhet och organisation i det svenska samhället som omfattas av näst flest barn och ungdomar.

Som blivande lärare är det mitt uppdrag och min uppgift att tillvarata och förvalta motivation ur såväl uppdragsgivarens perspektiv som ur enskilda elevers perspektiv för att tillmötesgå båda parter. Då många ungdomar spenderar stor del av sin tid inom skolans och idrottens kontexter, finns det ett värde i att som lärare ha kännedom om hur ungdomarnas uppfattar att motivation tar sig uttryck, inom båda dessa kontexter. Det för att på bästa sätt tillmötesgå ungdomarna och förvalta deras motivation med utgångspunkt från individuella erfarenheter. Mitt förhållande och förförståelse till skola och idrott kan dels betraktas ur perspektivet som blivande lärare inom teoretiska ämnen och dels ur ett föräldraperspektiv. Förhållandet och förförståelsen till idrott kan beskrivas med att jag ”föddes in i den”. Idrott, och fotboll i synnerhet, har alltid funnits i mitt liv, genom aktiva närstående. Mitt eget aktiva idrottsutövande övergick till ”passiv” delaktighet i tonåren och har därefter utgjort en ”kuliss” i det vardagliga livet.

¹, Upp till 18, 2007: Barnombudsmannen, Statistiska centralbyrån. Stockholm, s 9

² Upp till 18, 2007, s 71 och 85.

³ Statistik – Idrotten i siffror, 2007: Riksidrottsförbundet. Stockholm. s 2.

Föreliggande examensarbete riktar uppmärksamhet mot skolans uppdragsgivare, regeringens och utbildningsdepartementets perspektiv och kommunikation beträffande motivation, i det offentliga styrdokumentet: 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, (Lpf 94) som inleds med:

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar i skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö(1 kap. 2 och 9§§).⁴

I uppsatsen riktas även uppmärksamhet mot Riksidrottsförbundets perspektiv och kommunikation av motivation i det offentliga policydokumentet Idrotten vill, som inleds med:

Vid Riksidrottsmötet i Umeå 1995 antog idrottsrörelsen enhälligt idéprogrammet 'Idrotten vill'. Programmet har sedan dess legat till grund för en omfattande utvecklings- och utbildningsverksamhet på alla nivåer inom rörelsen. Många förbund har antagit egna idrottsanpassade program. Lokala föreningar över hela landet har tagit Idrotten vill som utgångspunkt för sina policyskrivningar. Och i kommunerna har dokumentet legat till grund för framtagandet av lokala idrottspolitiska program.⁵

Kommunikationen i gymnasieskolans och idrottens officiella styrdokument vänder sig till en bred allmän läsekrets bestående av exempelvis elever/aktiva, föräldrar/anhöriga, lärare/ledare med tillhörighet i och erfarenhet av en rad skilda kulturella kontexter. Möjligheten att en abstrakt mekanism som motivation i praktiken tar sig uttryck på en lång rad olika sätt är därför stor. Styrdokumentens kommunikation och perspektiv är att anse som representerande den "högsta nivån" inom respektive verksamhet och kontext. Hur ser dokumentens kommunikation av en abstrakt men betydelsefull mekanism som motivation ut? Hur ser tankar, åsikter och erfarenheter av motivation ut bland verksamheternas huvudaktörer: elever och aktiva? Elever och aktiva betraktas i uppsatsen som verksamheternas gräsrotsnivå eller "lägsta nivå", trots att det är dem som verksamheterna är uppbyggda runt. Korresponderar kommunikationen av motivation mellan "högsta" och "lägsta" nivå inom respektive organisation och kontext? Överensstämmande kommunikation och förståelse mellan olika nivåer inom en verksamhet är att betrakta som ytterst värdefull då det gäller att tillvarata individers motivation och i sin förlängning hela organisationens.

Korrespondensen ses mot bakgrund av forskning som uppmärksammar motivation och anslutande faktorer på olika nivåer inom skolans och idrottens kontexter. Exempelvis rapporter framtagna i regi av såväl Skolverket som Riksidrottsförbundet, artiklar och litteratur av enskilda forskare som Håkan Jenner, Joanna Giota, Christer Stensmo. Studien kan

⁴ Lpf 94 I, *Läraryboken*, Lärarnas riksförbund, s 46.

⁵ Idrotten vill, 2005, Riksidrottsförbundet. Stockholm. förord.

betraktas som ett komplement till och en förlängning av tidigare forskning inom idrottens kontext som uppmärksammar exempelvis yngre ålderskategoriers och föräldrars tankar, åsikter och erfarenheter om barns idrott, genom att tillföra äldre ungdomars perspektiv på motivation. Studien kan betraktas som nyskapande genom att den uppmärksammar motivation ur de två kontexter där flest barn och ungdomar i det svenska samhället är verksamma med fokus på gymnasieungdomars tankar, åsikter och erfarenheter. Min erfarenhet är att förekomsten av gymnasieungdomars tankar, åsikter och erfarenheter av motivation är sparsamt förekommande i tidigare forskning inom såväl skolans som idrottens kontexter.

1.1 Syfte och problemställning

Studiens syfte är att undersöka gymnasieungdomars uppfattning och beskrivning av motivation och i vilken mån och på vilket sätt motivation kommuniceras i styrdokumenterna Lpf 94 och Idrotten vill. Studiens övergripande problemställningar är:

- 1) Vad är innebörden av motivation för ungdomarna?
- 2) I vilken utsträckning och på vilket sätt kommuniceras motivation i styrdokumenterna?
- 3) Vilka likheter och skillnader upplever ungdomarna av hur de motiveras inom skolans respektive inom idrottens kontexter?

I föreliggande uppsats avser termen 'skola' det offentliga skolväsendet generellt medan specifika former inom skolväsendet anges då de avses. Med termen 'idrott' avses idrottslig verksamhet inom föreningar organiserade av och anslutna till Riksidrottsförbundet. Då specialidrott avses anges det i sammanhanget.

2. TEORETISK BAKGRUND

I föreliggande uppsats görs inga anspråk på att ringa in eller redogöra för alla befintliga motivationsteorier. De motivationsteorier som presenteras är att betrakta som en bakgrund till kommunikationen av motivation i gymnasieskolans, idrottens dokument och elevernas utsagor.

Motivation är ett ord som kommer av latinets *movere* och som betyder att röra sig. I *Nationalencyklopedin* beskrivs motivation som en:

sammanfattande psykologisk term för de processer som sätter i gång, upprätthåller och riktar beteende. Teorier om motivation förklarar varför vi över huvud taget handlar och varför vi gör vissa saker snarare än andra. De behövs för att vi skall förstå det faktum att organismer konsekvent strävar mot bestämda mål med hjälp av flexibla beteenden.⁶

Den äldsta teorin om motivation tog form under antiken genom den grekiske filosofen Epikuros och hedonismen, som menade att människans strävan och mål är att uppnå välbefinnande och att undgå olust. Människans rörelser står därför i relation till dessa mål. Den hedonistiska motivationsteorin ligger till grund för efterkommande teorier som kännetecknas av individens mål att uppnå något eller att undvika något.⁷ Särskilt framträdande var hedonismens tankegångar under 1700-1800-talen. Vid 1900-talets början kom teorier om motivation att förflytta sig från filosofin till beteendevetenskapen: psykologi och pedagogik, och hedonismprincipens brister uppmärksammades. Exempelvis tanken om människans sökande efter njutning som ett mål, vilket ligger i polemik med asketers undvikande av njutning.⁸ Nya teorier om motivation kom därmed att utvecklas.

2.1 Instinkt- och drivkraftsteori

Inom psykologin utvecklades instinktsteorin med William James (1842-1910), William McDougall (1871-1938) och Sigmund Freud (1836-1939) som förgrundsgestalter. De hävdade att bakom allt beteende fanns bakomliggande anlag eller medfödda benägenheter, det vill säga instinkter eller drifter, vilka de lyfte fram som förklaringar till allt beteende. I samband med att instinktsteoriernas grund, ifrågasattes kom motivationsforskningens fokus att riktas mot individers inlärd beteende och drivkrafter. Drivkraftsteorin presenterades i början 1940-talet av Clark Hull (1884-1952) som definierade drivkraft som en "energiimpuls"

⁶ Arne Öhman, 2008: *Nationalencyklopedin I: Motivation*, 2008-03-11

⁷ Christer Stensmo, *Ledarskap I klassrummet*, (Lund 1997), s 97

⁸ Håkan Jenner, *Motivation och motivationsarbete* (Stockholm 2004), s 38

där kraften styrs av omfattningen av förlust och försakelse. Drivkraftsteoretikernas utgångspunkt för synen på beteendet var främst fysiologiska behov och de har framförallt grundat sina forskningsteorier i djurförsök. I senare forskning såg Hull människans beteende som en följd av tidigare erfarenheter och förväntningar om framtida mål.⁹

2.2 Kognitiv teori

Grundläggande förklaring till mänskligt beteende i den kognitiva teorin är: ”de tankar, förväntningar och aningar som individen har rörande framtida händelser. Beteendet ses som målorienterat och grundat på medvetna avsikter.”¹⁰ Individens målinriktning och önskan att nå ett mål är beroende av faktorer av högst varierande karaktär, varav en betydelsefull faktor är individens tidigare erfarenheter av möjligheten att förverkliga ett mål.¹¹ En av företrädarna för den kognitiva teorin, Kurt Lewin (1890-1947), gjorde antagandet att det finns konflikter mellan olika handlingsalternativ i individens målinriktning, vilka orsakar kognitiv obalans. Individen har möjligheten att välja om han/hon vill stäva mot ett mål eller inte, och det mål som kommer att dominera individens strävan är beroende av erfarenheter av tidigare framgångar och misslyckande.¹²

2.3 Prestationsmotivation och pygmalioneffekten

Inom prestationsmotivationen är utgångspunkten en ”strävan efter att utföra en uppgift väl i förhållande till någon kvalitetsnorm.”¹³ David McClelland (1917-) formulerade teorin om prestationsmotivation i början av 1960-talet och enligt honom, är kvalitén i människors prestationer ett resultat av omvärldens krav och förväntningar. Kraven och förväntningarna internaliseras av en individ och utgör bakgrund till dennes prestationsinriktning. Styrkan i inriktningen är beroende av olikheter i uppfostran och kulturell kontext.¹⁴ McClelland och hans medarbetare fann ett samband mellan den vuxna kulturens syn på prestation och vilken vikt som läggs vid denna i barns uppfostran. Prestationsmotivation består, enligt McClelland, av två komponenter: ”1. *Önskan att nå framgång*. 2. *Önskan att undgå nederlag*.”¹⁵

⁹ Jenner, 2004, s 38-39.

¹⁰ Jenner, 2004, s 38-40

¹¹ Jenner, 2004, s 40.

¹² Jenner, 2004, s 40

¹³ Stensmo, 1997, s 100.

¹⁴ Stensmo 1997, s 100.

¹⁵ Willi Railo, *Tränings och tävlingspsykologi*, (Riksidrottsförbundet 1971), s 91.

Under 1960-talet bedrev de amerikanska psykologerna Robert Rosenthal och Elizabeth Jacobsen forskning om förväntningarnas betydelse för motivation. Forskningen uppmärksammade lärares förväntningar av elevers prestationer och kom att benämnas pygmalioneffekten. Lärare som förväntade sig goda resultat av eleverna kunde också redovisa dessa och vice versa.¹⁶ Rosenthal och Jacobsens studie kom att kritiserats av statistiska och metodiska skäl och då forskningen skulle upprepas kunde inte resultatet att lärares förväntningar påverkar elevernas IQ bekräftas.¹⁷

2.4 Systemteori beträffande motivation

I början av 1990-talet formade Martin Ford en systemteori beträffande motivation. Den innefattades av komponenterna: mål, emotionell aktivering och personliga aktörsföreställningar. Beroende av komponenternas utveckling bestäms människors livskompetens: det selektiva syftet i individers beteendemönster – vart människor är på väg och vad de försöker göra. Den selektiva energin i individers beteendemönster – hur människor aktiveras eller avaktiveras. Den selektiva regleringen – människors beslut att ta sig för något, stå fast vid något eller ge upp. Ford kallar individens målinriktning inom en speciell kontext för beteendepisod. Denna pågår tills målet har förverkligats eller uppnåtts på ett tillfredsställande sätt, individen fokuserar på händelser som gör andra mål gällande eller att målen bedöms som orimliga att uppnå. Det är målen som organiserar beteendemönstret och de personliga målen kan antingen vara att närma sig något eller att undvika något. I Fords måltaxonomi anges tjugofyra olika mänskliga mål som kategoriserats i sex huvudkategorier:

1. Affektiva mål: nöjsamhet, avspänning, lycka, positiva kroppsupplevelser och fysiskt välbefinnande
2. Kognitiva mål: utforskning, förståelse, kreativitet och självvärdering
3. Subjektiva mål: andlig enhet och transcendentala upplevelse.
4. Självhävdande sociala mål: individualitet, självbestämning, företräde och resursförvärv.
5. Integrativa och sociala mål: tillhörighet, socialt ansvar, rättvisa och resursfördelning.
6. Uppgiftsmål: mästerskap, kreativ uppgiftslösning, uppgiftshantering, materialinsamling och säkerhet.¹⁸

Enligt Fords teori är personliga aktörsföreställningar utgångspunkten för en individs bedömningar av vad han/hon är kapabel till att utföra och vilket stöd och vilka hinder som omgivningen kan antas ställa upp. Den egna kapaciteten värderas i förhållande till uppsatta mål och är beroende av självkännedom och självkänsla. Bedömningen av omgivningens stöd

¹⁶ Stensmo, 1997, s 100-101.

¹⁷ Jenner, 2004, s 69.

¹⁸ Stensmo, 1997, s 102

och motstånd baseras på tidigare kontextbundna erfarenheter och bedömning av situationskontext. Tänkbarheten att uppnå personliga mål betraktas som en kombination av uppfattningen om den egna kapaciteten, omgivningens uppfattning om målets önskvärdhet och legitimitet och förväntningar om framgångar eller misslyckanden.¹⁹

2.5 Inre- och yttre motivation

Begreppen inre- och yttre motivation grundar sig i tanken att en individs målorientering riktar sig mot inre och/eller yttre faktorer. Då målorienteringen riktar sig mot individens inre mekanismer såsom glädje, stolthet, känslan av självförverkligande, betraktas motivationen som inre.²⁰ De mål som finns inom individen är också ”behov som skall tillfredsställas, känslor som skall följas och potentiella resurser som kan utvecklas.”²¹ Henry Murrey listade vid 1930-talets slut, tjugoåtta mänskliga behov, och under 1950-talet lanserades behovshierarkin av den amerikanske psykologen Abraham Maslow. Behovshierarkin består av fem nivåer: 1) kroppsliga behov, 2) behov av trygghet, 3) behov av gemenskap och tillgivenhet, 4) behov av uppskattning och 5) behov av självförverkligande. Maslow menade att först efter att behov på grundläggande nivå tillgodosetts kommer behoven på nästa nivå ifråga.²²

Då målorienteringen riktar sig mot yttre faktorer såsom belöningar, höga betyg, social status, pengar och andra individers erkännande, betraktas motivationen som yttre.²³ Målen är kontextuellt relaterade. I B. Fredric Skinners operanta beteendeteori återfinns belöningar och bestraffningars påverkan av motivation. Skinners teori grundar sig i tanken att personer verksamma inom en bestämd kontext, t ex föräldrar, lärare eller tränare kan förmå en individ att inta ett målinriktat och önskvärt beteende genom olika arrangemang. Objekt och händelser inom kontexten kan verka som förstärkare. En förstärkare betraktas som något vilket har ett belöningsvärde genom att antingen ”vara något positivt som tillkommer ett visst beteende”, eller ”något negativt som försvinner”.²⁴

¹⁹ Stensmo, 1997, s 103.

²⁰ Jenner, 2004, s 41-42.

²¹ Stensmo, 1997, s 97.

²² *Nationalencyklopedin*, I, 2008: behovshierarki. 20080211.

²³ Jenner, 2004, s 41-42.

²⁴ Stensmo, 1997, s 98.

2.6 Teoretisk ansats

Metodisk forskningsansats i studien är hermeneutisk. Per-Johan Ödman, beskriver hermeneutiken som en kontextuell filosofi, där förståelsen av kontexten pendlar från ”del till helhet och från helhet till del. Hermeneutik innebär på detta sätt en ständig kontextualisering och de-kontextualisering”.²⁵ Pendlingen mellan del och helhet som kännetecknar att förståelsen sammanlänkas med tanke och tolkning kallas inom hermeneutiken för den hermeneutiska cirkeln.²⁶ Sammanhanget är som regel avgörande för tolkning och förståelse, för den som söker efter tänkbara innebörder i det studerade materialet, exempelvis en text, en inspelad intervju eller observation av företeelser inom en bestämd kontext. Samspelet mellan den som studerar och det som studeras måste vara dialektiskt, men förutsättningen för att förståelse ska infinna sig är att den studerande deltar som ” tolkande, betydelsebärande subjekt.”²⁷ Att söka förståelse för människan och att tolka människors utsagor och handlingar innebär att hon betraktas som intentionell. Det betyder att individens handlande inte beror på omständigheter som ligger utanför hennes kontroll. Det handlar om att hon förhåller sig till inre och yttre skeenden, och att det finns en vilja och avsikt i hennes handlande. Ramarna för individens handlande sätts emellertid av givna villkor: arv, uppväxtmiljö, omgivande människor, naturlagar. Inom ramarna väljer individen sitt handlande, vilket hon ensam är ansvarig för. Yttre och inre tillstånd är inte i sig självt nog för att motivera en handling. Det är individens tolkning av omvärlden och dess händelser och skeenden som är av personlig betydelse, som ligger till grund för val av handlingsalternativ.²⁸

Den hermeneutiska metodens svagheter kan ses mot bakgrund av att den studerandes tolkningar i regel är mer abstrakta och komplexa än exempelvis utsagor. Det grundar sig i att den studerande har tillgång till ett vidare material än informanten, vilket medför att den studerande betraktar verkligheten eller fenomenet som beskrivs, med utgångspunkt i ett större antal aspekter än informanten.²⁹ De olika aspekter som den studerande har tillgång till lämnar inte honom/henne opåverkad i sin tolkning av det fenomen som studeras.

²⁵ Per-Johan Ödman: *Tolkning, förståelse, vetande Hermeneutik i teori och praktik*, (Nordstedts Akademiska Förlag 2007), s 98-99.

²⁶ Ödman, 2007, s 100.

²⁷ Ödman, 2007, s 49 och 63.

²⁸ Ulla Sjöström : *Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar I: Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red), Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, (Lund 1994), s 73-74.

²⁹ Ödman, 2007, s 63.

3. STYR- OCH POLICYDOKUMENT

Skola och idrott är organisationer som innefattas av ett stort antal människor där kärnverksamheten riktar sig mot barn och ungdomar. Då verksamhet bedrivs på olika nivåer och med olika uppgifter inom en organisation finns en överhängande risk att ett ”vi-och-dem-tänkande” uppstår och att barriärer byggs upp i förhållandet mellan nivåerna. Det är därför inte bara gemensamma mål inom organisationen som är avgörande för hur den fungerar. Det krävs en funktionell uppbyggnad och regler för exempelvis beslutsfattande, hur kommunikationen ska ske och hur kontroll ska utövas. Det är nödvändigt att verksamma på olika plan inom organisationen har kunskap om hur organisationen arbetar och styrs.³⁰ I Lpf 94 och i Idrotten vill, är perspektivet och kommunikationen organisationernas uppdragsgivares, det vill säga regering och utbildningsdepartement respektive Riksidrottsförbundet. Kommunikationen i dokumenten sker på den högsta nivån inom respektive verksamhet. I avsnitt 3.2 presenteras den dolda läroplanen i vilken lärdomar som skolan förmedlar till eleverna återfinns, vilka inte kommuniceras i offentliga styrdokument utan återfinns på en lägre nivå inom verksamheten. Lärdomarna är dock att betrakta som betydelsefulla i förhållande till skapande, vidmakthållande, avtagande eller förlust av elevernas motivation. I avsnitt 3.5 presenteras Hallands fotbollsförbund kommunikation av riktlinjer för ungdomsidrotten, vilka inte återfinns i policydokumentets kommunikation, men vars betydelse för aktivas motivation är att betrakta på motsvarande sätt som den dolda läroplanens.

3.1 Gymnasieskolans uppgifter och mål

Begreppet motivation förekommer inte i Lpf 94. Därför uppmärksammar jag kommunikationen av skolans uppgifter och mål, eftersom dessa teoretiskt är att anse som stående i ett nära förbund med motivation, och faktorer i anslutning till dessa. Exempelvis är hedonismen, kognitiv teori, prestationsmotivation, systemteori, inre- och yttre motivation relaterade till mål. Faktorerna presenteras genom kursiv stil och genom citat som beskriver faktorerna ur uppdragsgivarens perspektiv.

Den inledande delen i Lpf 94: ”Skolans värdegrund och uppgifter”, har sin motsvarighet i inledningen av skolans samtliga läroplaner och den framträdande motivationsfaktorn är *fostran*:

³⁰ Arne Maltén, *Lärarkompetens – i ett mångfald av perspektiv* (Lund 1995), s 31.

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhälle vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta [...] I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.³¹

Under huvudrubriken: ”Gemensamma uppgifter för de frivilliga Skolformerna” återfinns och beskrivs gymnasieskolans huvuduppgift, *förmedling av kunskap*:

Huvuduppgiften för de frivilliga skolformerna är att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna skall tillägna sig och utveckla kunskaper. Utbildningen skall främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet. All verksamhet i skolan skall bidra till elevernas allsidiga utveckling. Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan skall förmedla sådana mer allsidiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver.³²

Uppgiften att fostra återkommer genom ’överförningen av värden’, även *förberedelse för verksamhet i samhället* träder fram som en faktor i citatet ovan och återkommer i modifierad och specificerad form:

Gymnasieskolan skall med den obligatoriska skolan som grund fördjupa och utveckla elevernas kunskaper som förberedelse för yrkesverksamhet och studier vid universitet och högskolor m.m. och som förberedelse för vuxen livet som samhällsmedborgare och ansvariga för sina egna liv.³³

Ett framträdande mål för gymnasieskolan är att alla ungdomar skall *genomgå en fullständig gymnasieutbildning*. Grunden för ett livslångt lärande ska läggas samt beredskap för framtida samhälleliga förändringar, vilket ska ske inom ramen för det egna valet av utbildningsväg:

Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan syftar till att alla ungdomar skall genomgå en fullständig gymnasieutbildning. Utbildningen skall inom ramen för den utbildningsväg ungdomarna valt ge var och en en möjlighet till en harmonisk och allsidig utveckling.³⁴

Under huvudrubriken ”Mål och riktlinjer” beskrivs och specificeras skolans uppgifter och mål ytterligare, samtidigt som distinktion mellan mål att sträva mot och mål att uppnå anges.

Mål att sträva mot som anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan. **Mål att uppnå** uttrycker vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål.³⁵

En närmare redogörelse för distinktionens innebörd återfinns i Skolverkets Allmänna råd och kommentarer Likvärdig bedömning och betygssättning. Det uppges att skillnaden utgörs av att mål att sträva mot anger ”vilka kunskaper eller förmågor skolan ska sträva efter att eleven

³¹ Lpf 94, s 46

³² Lpf 94, s 48

³³ Lpf 94, s 50-51

³⁴ Lpf 94, s 51

³⁵ Lpf 94, s 52

utvecklar. De anger därmed en tydlig inriktning i utbildningen.”³⁶ Mål att uppnå anger däremot de kunskaper som eleverna ska ha utvecklat efter genomförd kurs eller ämne, det vill säga en angiven kunskapsnivå.³⁷ I Lpf 94 återfinns såväl mål att sträva mot som mål att uppnå, samt riktlinjer för alla som är verksamma inom organisationen, med lärarens riktlinjer specificerade beträffande skolans uppgift att förmedla kunskap. Beträffande skolans uppgift att överföra och förankra normer och värden (fostran) återfinns enbart mål att sträva mot och riktlinjer för alla som arbetar i skolan med lärarens riktlinjer specificerade. Samma förhållande råder beträffande elevernas ansvar och inflytande. Då det gäller utbildningsval – arbete och samhällsliv, återfinns mål att sträva mot, och personalens riktlinjer vars arbetsfördelning görs av rektor. I förhållande till bedömning och betyg återfinns mål att sträva mot och lärarens riktlinjer.³⁸ Betygen är att betrakta mot bakgrund av tre huvudfunktioner: Att informera om elevernas kunskaper och färdigheter, att gagna elevernas motivation samt att brukas vid urval till vidare studier inom utbildningssystemet.³⁹ Genom riktlinjerna preciseras målens genomförande till olika kategorier verksamma inom gymnasieskolan för att slutligen hamna hos den enskilda eleven.

Gymnasieskolans kommunikation av uppgifter och mål och de faktorer som står i förbund med motivation är *fostran, förmedling av kunskap, förberedelse för verksamhet i samhället, och genomgång av en fullständig gymnasieutbildning*. I dokumentet är faktorerna återkommande men det sker en successiv modifiering och precisering av faktorerna, exempelvis genom att ‘fostran’ modifieras till ‘överföring av värden’. ‘förmedling av kunskap’ modifieras till ‘fördjupad kunskap’. En successiv fördelning av uppgifter, mål och faktorer till olika kategorier av verksamma inom gymnasieskolan sker, exempelvis ska läraren i sin relation till eleven: ”Utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande” samt ”Stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära, organisera arbetet [...]”⁴⁰

3.2 Den dolda läroplanen

Begreppet den dolda läroplanen (the hidden curriculum) fick spridning genom Philip Jackson, som under 1960-talet bedrev klassrumsforskning genom observationsstudier och är att

³⁶ Allmänna råd och kommentarer Likvärdig bedömning och betygsättning, 2004: Skolverket, Stockholm. s 14.

³⁷ Allmänna råd och kommentarer Likvärdig bedömning och betygsättning, 2004, s 14-15.

³⁸ Lpf 94, s 52 ff

³⁹ Christina Cliffordson och Jan-Erik Gustavsson, 2004: De målrelaterade gymnasiebetygens användbarhet vid urval till högre utbildning. Kvalitetskonferans Jönköping

⁴⁰ Lpf 94, s 55

betrakta mot bakgrund av lärdomar som skolan tillhandahåller eleverna och som inte kommuniceras i det offentliga styrdokumentet. De lärdomar som den dolda läroplanen framhåller är dock att betrakta som av betydelse för vidmakthållande och eller förlust av elevers motivation. Jackson kom fram till att eleverna tränades i en ständig väntan och i att bli avbrutna i arbetet. De tränades i att utföra saker som inte intresserade dem eller som de inte såg någon mening i. Lektionssystemet med begränsade tidsintervaller, medförde att de började sitt arbete utan att riktigt begripa anledningen och avbröts innan de hade avslutat det. De tränades i att negligera sina klasskamrater, då inbördes hjälp betraktades som fusk och de tränades i att underkasta sig makt.⁴¹ Materialet i Jacksons forskning begränsades till studier inom ett fåtal amerikanska klasser, under ett par års tid, men hans studier kom att få efterföljare. Efter observationsundersökningar i danska skolklasser, av Mette Bauer och Karin Borg, sammanställdes en lista över krav som klassrumssituationen satte på eleverna:

Kravet att arbeta individuellt.

Kravet att vara uppmärksam.

Kravet att kunna vänta.

Kravet att kontrollera sig motoriskt och verbalt.

Kravet att undertrycka sina egna erfarenheter.

Kravet att underordna sig lärarens osynliga auktoritet.⁴²

Den dolda läroplanen är dold eftersom den innefattas av lärdomar, vilka förmedlas av skolan, och som inte återfinns i offentliga läroplaner det vill säga på högsta nivå inom skolorganisationen. Den dolda läroplanens lärdomar kommuniceras och praktiseras på ”gräsrotsnivå.” Icke desto mindre kommunicerar den faktorer som kan sättas i samband med vidmakthållande eller förlust av elevers motivation:

Om man blundar för att skolans matematikundervisning utöver räknefärdigheter *också* lär vissa elever att ´matte, det begriper en sån som jag mig inte på`, i så fall blir man oförmögen att se hur skolan fungerar och vad den gör med eleverna. Om man slår sig till ro med att den traditionella skolan är bra, att undervisningens innehåll är bra, och ändå finner att vissa elever, oftast ur arbetarklassen, är föga mottagliga för den undervisning de utsätts för – då måste man ju dra slutsatsen att det är eleverna det är fel på; en slutsats som passar det alltmer polariserade arbetslivet, den krympande arbetsmarknaden, ungdomsarbetslösheten. Eftersom skolan faktiskt inte *kan* vara en stege till kvalificerat arbete, hög lön och inflytande för alla elever, är det bekvämt att skolan lär dem som

⁴¹ Donald Broady, 1981:, *Den dolda läroplanen KRUT-Artiklar1977-80*. Stockholm. s 114-115.

⁴² Broady, 1981, s 116.

”misslyckas” att det är deras eget fel. Att inte duga är kanske den mest genomgripande lärdomen dessa elever får med sig från skolan.⁴³

Som ett komplement till den dolda läroplanen har Jan Einarsson och Tor G Hultman tillfört den dubbla dolda läroplanen. Den dubbla dolda läroplanen uppmärksammar att inom skolans kontext är tålamod och förnöjsamhet egenskaper som belönas. Egenskaper som flickor i högre utsträckning besitter än pojkar. Egenskaper som medför att flickor i genomsnitt har högre betyg än pojkar. Tålamodet, förnöjsamheten och de högre betygen är dock dåliga instrument i samhället och på arbetsmarknaden där pojkarna har företräde. De har i stället tillåtits att ta plats och stå i klassrumsoffentlighetens centrum, egenskaper som de tar med sig utanför skolan. Beteendena speglar vuxnas beteenden i vuxensamhällets offentlighet.⁴⁴

3.3 Idrottens policydokument

Idrott definieras i Idrotten vill som fysisk aktivitet vilken utförs ”för att kunna ha roligt, må bra och prestera mera. Idrott består av träning och lek, tävling och uppvisning.”⁴⁵ Den idrottsliga verksamheten delas in efter ålder och ambitionsnivå. Med barnidrott avses i allmänhet åldrarna upp till tolv år och med ungdomsidrott avses åldrarna tretton till och med tjugo år. Därefter betraktas idrotten som vuxenidrott. Inom ungdoms- och vuxenidrotten sker en distinktion mellan breddidrott och elitidrott.

I den elitinriktade idrotten är prestationsförbättring och goda tävlingsresultat vägledande. I breddidrotten är hälsa, trivsel och välbefinnande normgivande, även om prestation och tävlingsresultat ofta tjänar som sporre.⁴⁶

3.4 Idrottens uppgifter och mål

I likhet med skolans styrdokument Lpf 94 förekommer inte begreppet motivation i Idrotten vill. Därför uppmärksammas kommunikationen av motivation genom idrottens uppgifter och mål och faktorer i samband med dessa på motsvarande sätt som i Lpf 94.

Under huvudrubriken ”Bra i idrott och bra idrott” presenteras faktorerna, vilka också är underrubriker: *fysisk-, psykisk-, social- och kulturell utveckling*. Fysisk utveckling presenteras och beskrivs genom att:

⁴³ Broady, 1981, s 117.

⁴⁴ Jan Einarsson, 2004, *Språksociologi*, Lund. s 334.

⁴⁵ Idrotten vill, 2005, s 4

⁴⁶ Idrotten vill, 2005, s 4

Kroppen är skapad för aktivitet. Idrott är fysisk aktivitet. Därför är idrott bra och utvecklande för oss människor. Genom idrottsverksamhet tränar vi och utvecklar kroppen så att vi mår bra och kan prestera mera såväl på idrottsbanan som i vardagen.⁴⁷

Den *psykiska faktorn* betraktas och beskrivs mot bakgrund av att:

Människan behöver utmaningar och mål att sträva efter. Idrott är utmanande och spännande. I idrotten finns ett inbyggt tävlingsmoment som inspirerar oss att testa våra gränser, att uppnå bättre resultat och att prestera mer. Att uppnå ett uppsatt mål skänker tillfredsställelse oavsett nivå. Att kämpa tillsammans med andra för att nå detta mål ger erfarenheter som är värdefulla på livets alla områden.⁴⁸

Uppgiften och målet för den *sociala utvecklingen* beskrivs och redovisas genom att:

Idrott ger gemenskap. För många är kamratskapet i föreningen ett avgörande skäl att engagera sig. De får i föreningen en trygg social gemenskap. Barn och ungdomar lär sig att respektera och umgås med andra människor också över generationsgränser, kulturella och etiska gränser. Genom ledarna får de positiva vuxna förebilder.⁴⁹

Den *kulturella utvecklingsfaktorn* sker genom att:

Genom sin verksamhet bidrar de (idrottsföreningarna) till bygdens utveckling och skapar en värdefull identifikation med orten. Idrotten är en central och folkkär del av vårt svenska kulturarv. Idrotten har genom sin oregisserade dramatik, samhörighetskänsla och elitutövarnas skicklighet en stark attraktionskraft på människor i alla samhällsskikt och i alla åldrar. Som förebilder är elitidrottarna av stort värde för barn och ungdomar.⁵⁰

Genom att alla som är aktiva inom idrotten är det av fri vilja, så utformas verksamheten av medlemmarna själva. Genom delaktighet och gemensamt ansvar ges verksamheten ett mervärde.⁵¹ Ledare och tränares arbete inom folkrörelseidrotten är ideellt och består inte bara av att lära ut idrottslig teknik utan även av att förmedla idrottens grundläggande värderingar.⁵² Den som inspirerar en ung idrottstalang till en satsning mot elitnivå, ”måste ta ansvar inte bara för den idrottsliga verksamheten utan även medverka till en positiv allsidig utveckling för individen. Aktivitetsledaren ska i nära samverkan med föräldrar och skola ge det stöd som är möjligt för att idrottssatsningen kan göras under socialt trygga former.”⁵³

3.5 Ungdomsidrotten

I Idrotten vill presenteras ungdomsidrotten i ett eget avsnitt där uppgift och mål kommuniceras och specificeras. Under de första åren inom ungdomsidrotten är uppgiften och målet att samma princip som inom barnidrotten ska vidmakthållas: att verksamheten ska

⁴⁷ Idrotten vill, 2005, s 5.

⁴⁸ Idrotten vill, 2005, s 5.

⁴⁹ Idrotten vill, 2005, s 5.

⁵⁰ Idrotten vill, 2005, s 5.

⁵¹ Idrotten vill, 2005, s 6-7.

⁵² Idrotten vill, 2005, s 22.

⁵³ Idrotten vill, 2005, s 15.

präglas av lekfullhet och allsidig träning. Det ses mot bakgrund av att hänsyn måste tas till att under ungdomsåren varierar de fysiska och psykiska förutsättningarna mellan ungdomarna i en och samma ålderskategori, genom att de mognar olika snabbt. Dessutom formas ungdomarnas värderingar i hög grad, vilket ställer krav på det sociala ledarskapet och ett centralt mål är att idrottsligt etiska resonemang ska komma till stånd. I kommunikationen av ungdomsidrotten är vidare uppgiften och målet att bidra till att ungdomarna får en sund och positiv kroppsuppfattning som minskar risken för dopning av kosmetiska eller idrottsliga skäl, eller att olika typer av ätstörningar uppstår.⁵⁴

I kommunikationen av ungdomsidrotten uppges det vidare att under ungdomsåren sker successivt ”en naturlig differentiering mellan olika idrottsliga ambitionsnivåer.”⁵⁵ Det betraktas mot bakgrund av att det inte är möjligt att före puberteten med säkerhet avgöra vilka ungdomar som besitter verklig talang. Därför bör uppdelningen av breddidrott och elitidrott ses som individens subjektiva ambition och att det finns möjlighet att över tid byta ambitionsnivå.⁵⁶ Det är att betraktas parallellt med fotbollens och Hallands Fotbollsförbunds kommunikation, målsättning och:

RIKTLINJER FÖR DISTRIKTSLAG/FÖRBUNDSKAPTENER VAD GÄLLER
ROLLEN GENTEMOT SPELARE/FÖRENINGAR/FOTBOLLFÖRBUND

All verksamhet inriktas mot utbildning av framtidens elitspelare. Vår uppgift är att ge startskottet, ange möjligheterna, handleda, höja varje spelares ”nivå” samt följa upp:

”LEK PÅ VÄG MOT ELIT”

Vi är i slutändan ett ”skyltfönster” för Svenska Fotbollsförbundet och ”möjligheternas fönster” för varje enskild spelare och dennes förening.⁵⁷

I Hallands Fotbollförbunds målsättning återfinns även Trappsteg mot elit - pojkar, vilken består av tretton steg, från föreningslag till A-landslag – EM och VM: ”För den som har talang, vilja och förmåga finns ett väl utvecklat system som leder mot toppen av fotbollskunnande. Dagens landslagsspelare har i de flesta fall klättrat längs fotbollsstegen.”⁵⁸ Motsvarande trappsteg mot eliten för flickor består av sexton steg.⁵⁹

Riksidrottsförbundets kommunikation av uppgifter och mål och de faktorer som står i förbund med motivation är *fysisk, psykisk, social och kulturell utveckling.*”Den slutliga formen av

⁵⁴ Idrotten vill, 2005, s 13.

⁵⁵ Idrotten vill, 2005, s 13.

⁵⁶ Idrotten vill, 2005, s 13.

⁵⁷ Startside/spelarutbildning/målsättning, 2008, Hallands Fotbollförbund, s 1.

⁵⁸ Målsättning, 2008, s 2-3.

⁵⁹ Målsättning, 2008, 2-3.

idrottslig verksamhet sker dock på lokal nivå, oavsett beslut som fattats på högre nivå.”⁶⁰ Såväl den dolda läroplanens krav som Hallands fotbollsförbunds riktlinjer återspeglas rimligtvis i sin förlängning praktiskt i undervisningen inom såväl skolans som idrottens kontext. Men kraven och riktlinjerna återfinns inte i de officiella styrdokumenterna utan längre ned i organisationernas hierarki och kan ses som en del av elever och aktivas fostran. Kraven och riktlinjerna är att sätta i relation till elever och aktivas motivation och dess tillvaratagande, vidmakthållande och framåtskridande och/eller till elever och aktivas minskande, stagnerande eller förlorande av motivation.

⁶⁰ Idrotten vill, 2005, förord.

4. TIDIGARE FORSKNING

I följande kapitel presenteras forskning som är att betrakta i samband med ungdomars motivation inom skolans respektive idrottens kontext.

Barnombudsmannens rapport Upp till 18 speglar barn och ungdomars vardag i det svenska samhället generellt och innefattar uppfattningar om såväl skola som idrott. Rapporten tar upp fakta om ungas hälsa, fritidsvanor, familjesituation och de ungas uppfattning i frågor som är angelägna för dem. Rapporten betraktas mot bakgrund av den svenska barnpolitiken vars mål är att: ”barn och unga ska ges möjlighet till delaktighet och inflytande. Dessutom finns en särskild ungdomspolitik där ena huvudmålet säger att ungdomar ska ha tillgång till verklig makt.”⁶¹ I rapporten framgår det att den nya läroplanen ger eleverna ett ökat inflytande av undervisningens innehåll och struktur. I förhållande till viljan och möjligheten till delaktighet i beslut beträffande läxor och prov upplever eleverna att avståndet är relativt stort. Merparten av barn och ungdomar uppger att de anser sig ha ”gott om tid att göra precis vad de vill flera dagar i veckan eller varje dag.”⁶² På sin fritid identifierar sig främst ungdomarna som en individ som träffar vänner, någon som njuter av livet och har det kul, samt att de håller kroppen i form.⁶³ Såväl flickor som pojkar som är aktiva inom idrotten uppger att de viktigaste funktionerna inom idrotten är att det är roligt, att träna och uppleva gemenskap. Pojkar uppger i högre grad än flickor att prestation och tävlan är viktiga funktioner.⁶⁴

4.1 Skolans kontext

Skolverket har sedan 1993 regelbundet genomfört attitydundersökningar. I Skolverkets rapport Attityder till skolan 2006, ligger skolans styrdokument och dess mål till grund för frågor som berör elever och lärares attityder.⁶⁵ I rapporten framgår det att en majoritet av de äldre eleverna, det vill säga elever vid grundskolans senare del och gymnasiet, tycker att det är roligt att gå till skolan. Drygt tre av tio gymnasieelever uppger att de alltid eller ofta är stressade och ungefär var sjunde elev anser att kraven i skolan är för höga.⁶⁶ Merparten av de tillfrågade eleverna i rapporten är att betrakta som att vara i besittning av motivation i

⁶¹ Upp till 18, 2007, s 26.

⁶² Upp till 18, 2007, s 91.

⁶³ Upp till 18, 2007, s 91-92.

⁶⁴ Upp till 18, 2007, s 104.

⁶⁵ Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan, 2007, Skolverket. Stockholm. s 122.

⁶⁶ Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan, 2007, s 74 och 51.

förhållande till att gå till skolan. Rapporten visar att förtroendet för lärarna har ökat bland äldre elever under senare år. Åtta av tio elever uppger att de skulle ha lätt för att vända sig till någon av sina lärare om de har problem med något som har med skolan att göra. Bland de äldre eleverna, har andelen som upplever att lärare undervisar bra successivt ökat sedan år 2000:

I perspektivet livslångt lärande har skolan en viktig uppgift att motivera och ge barn och ungdomar lust till fortsatt lärande. Det som eleverna dock tycks vara minst nöjda med är lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse.⁶⁷

Rapporten hänvisar till att ”tidigare studier” har visat att gymnasieelevers otillåtna frånvaro är högre än grundskolans, vilket i hög grad beror på håltimmars placering. De är vanligare att elever med otillåten frånvaro, minst en gång i månaden, anser att få eller inga lärare lyckas engagera eller skapa intresse för skolarbetet, i förhållande till elever som är borta mera sällan.⁶⁸ Skolvardagens struktur är möjlig att knyta till elevernas motivation. Även betyg och studieresultat är att betrakta mot bakgrund av elevers motivation genom att fem av tio av de äldre eleverna uppger att de ofta tänker på sina betyg och studieresultat. Beträffande betygen anser nio av tio elever att de är viktiga instrument som visar hur de ligger till.⁶⁹

Ur ett pedagogiskt perspektiv skriver Christer Stensmo att eleverna engagemang och ansträngning stimuleras då de delar skolans och personalens mål för verksamheten. För att denna stimulering ska ske är det skolpersonalens uppgift att tillvarata elevernas intressen. Den enskilde eleven har individuella behov, intressen, talanger och preferenser som ska tillvaratas och styras till uppgifter som överensstämmer med verksamhet och mål inom skolan.⁷⁰ I Stensmos resonemang framträder möjligheten att skolans verksamhet och mål genom styrningen övergriper den enskilda elevens motivation. Styrningen mot verksamhetens uppgifter och mål är att betrakta mot bakgrund av begreppet fostran enligt Stensmo. Begreppet används företrädesvis för att ”beteckna den aktiva, medvetna påverkan som förekommer mellan två generationer – från föräldrar/vuxna/lärare till barn/ungdomar/elever.”⁷¹ Genom fostran manövreras de ungas anspråk på frihet och individualitet genom omgivningens krav på anpassning och gränsmarkering, det vill säga

⁶⁷ Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan, 2007, s 67-68.

⁶⁸ Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan, 2007, s 26-27.

⁶⁹ Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan, 2007, s 107-108.

⁷⁰ Stensmo, 1997, s 104

⁷¹ Stensmo, 1997, s 61.

socialt beteende.⁷² I skolsammanhang synliggörs fostran och kraven om önskvärt socialt beteende i den dolda läroplanen, som presenterades ovan i avsnitt 3.2.⁷³

Håkan Jenner skriver att mötet mellan lärare och elever har ett pedagogiskt innehåll, det vill säga syftet till att mötet överhuvudtaget äger rum, är ämnet. Mötenas karaktär är beroende av om lärare och elever skapar något tillsammans. Om kunskap betraktas som en produkt, färdig att leverera till eleverna eller om eleverna är medskapare i kunskapsprocessen. Det är alltid pedagogens uppgift att försöka förstå eleven och inte tvärtom. Det är pedagogen som är ansvarig för att en fruktbar relation uppstår och relationen skapas då parterna möts första gången.⁷⁴ I relationen mellan lärare och elev ryms skapande, förvaltande och förståelse av elevens motivation i förhållande till ämne och undervisning. Det är att betrakta mot bakgrund av lärarens inverkan på undervisningen och dennes kunskaper och färdigheter i undervisningsämnen, metodik, ungdomars mognadsutveckling, kommunikation, relationers bearbetning och hantering av konflikter.⁷⁵ Det är också att betrakta mot bakgrund av lärarens egen motivation till sina uppgifter.

Joanna Giota menar att en stor del av dagens lärande har sin utgångspunkt i vuxenvärldens normer, exempelvis när specifika händelser ska äga rum i de ungas liv, såsom när det är lämplig för den unge att träda in på arbetsmarknaden. Skolans företrädare och deras normer är styrande även beträffande vad som är viktigt att lära sig i skolan och hur eleverna ska bete sig för att förverkliga mål.⁷⁶ Genom Giotas resonemang framträder den vuxna generationens motivation som övergripande den unga generationens. Enligt Giota är vidare vuxenvärldens normer grundläggande för bedömningar om vilka av elevernas förmågor som kan förväntas bli framgångsrika och som därmed förvaltas, och vilka som inte är det, och därmed inte förvaltas, i förhållande till att förverkliga mål.⁷⁷ I vilken mån elevers motivation förvaltas avgörs sålunda av vuxenvärldens bedömningar. Giota kommer i sin studie av elevers uppfattning av varför de går i skolan, fram till två huvudsakliga anledningar. Den ena är uppfattningen att skola och utbildning ger tillfälle och möjlighet att skapa individuella mål ur ett här-och-nu perspektiv. Genom skola och utbildning uppstår möjligheten att skapa strategier för framtid och vuxenliv. Den andra uppfattningen är att skolan är den enda tillgängliga källan för att utveckla kunskap i linje med vad som stat, samhälle och

⁷² Stensmo, 1997, s 61.

⁷³ Broady, 1981, s 114 ff.

⁷⁴ Jenner, 2002, s 23-24.

⁷⁵ Maltén, 1995, s 118.

⁷⁶ Joanna Giota, 2001: *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*, (Göteborg) s 121.

⁷⁷ Giota, 2001, s 122

arbetsmarknad bedömer som betydelsefull. De elever som uttrycker den sistnämnda uppfattningen, tycks enligt Giota, ha negativa förväntningar på vuxenlivet, såsom arbetslöshet eller att få dåliga jobb. Giota menar dock att vare sig den första eller den andra uppfattningen ger uttryck elevernas individuella känslor, anledningar och motivation för att gå i skolan, utan ger uttryck för en generell kritik mot skol- och utbildningsväsendet.⁷⁸

Tillvaratagandet av elevernas intresse och motivation kan ses mot bakgrund av Lev Vygotskijs pedagogiska tankegångar. Han menar bland annat att under de tidiga ungdomsåren ökar intresset för den egna personen och de egna upplevelserna. Den unge blir åter den filosof och lyriker som han/hon varit under barnåren, då ständiga frågor ställdes. I den senare delen av ungdomsåren vidgas och förhöjs intresse och motivation för att förstå världen och tillvarons grundläggande frågor. Vygotskij anser att den unga människans ögon är vidöppna för världen och det betyder den högsta mognaden i livet.⁷⁹ Vygotskij menar vidare att olika handlingsalternativ upplevs som en frihet för den unge. Han säger dock att det är en skenbar frihet, då individen oftast inte är kunnig om orsaker som ligger bakom det egna valet av handlingsalternativ.⁸⁰ I Läroplanskommitténs betänkande Skola för bildning, SOU 1992:94 återfinns Vygotskijs idéer som grund för en ny pedagogisk inriktning. Det innebar att den pedagogiska inriktningen förändrades från att ha utgått från individens inre psykologiska utveckling som enda drivkraft för lärande, till att betrakta interaktionen mellan utveckling och undervisning som ett villkor för lärande. Elevens tänkande kom att ses som bestämt av social och kulturell kontext.⁸¹ Genom den förändrade pedagogiska inriktningen är det möjligt att en rad faktorer med utgångspunkt i social och kulturell kontext fick en mer framträdande betydelse i förhållande till skapande och förvaltande av elevers motivation i undervisningen.

4.2 Idrottens kontext

Forskning bedrivs med Riksidrottsförbundet som initiativtagare, vilket har resulterat i en rad forskningsrapporter med början 2003. Exempelvis redogör Staffan Karp för föräldrars syn på barns idrottande i förhållande till riksidrottsförbundets policydokument Idrotten vill. Rapporten uppehåller sig vid föräldrar till idrottande barn i åldrarna 7-12 år och flertalet av

⁷⁸ Giota, 2001, s 109.

⁷⁹ Gunilla Lindqvist, (red), *Vygotskij och skolan* (Lund 1999), s 60-61.

⁸⁰ Lindqvist, (red), 1999, s 132.

⁸¹ Lindqvist, (red), 1999, s 8.

föräldrarna hade egna erfarenheter av idrottsutövande inom föreningar.⁸² Föräldrarna menar att idrotten är en bra uppväxtmiljö som medför att såväl deras eget som barnens sociala kontaktnät vidgas. De idrottande barnens sammanhållning kan dock medföra gruppbildningar som inte är av positiv karaktär. Föräldrarna ser idrotten som en viktig utbildning för livet genom att den är rolig och att barnen "... får vara i nuet och glömma allt annat, bra för kroppen, att lära sig ta hänsyn, att lära sig samarbeta, att få vara med kompisar, gemenskap och en utbildning för livet."⁸³ Föräldrarna menar att idrottens indelning av barn- och ungdomsidrott med utgångspunkt i ålder inte är bra. De unga måste ha uppnått mognad för att ta ställning till om man klarar stegrande krav och att satsa på en mer tävlings- och elitinriktad idrott. Det brister i föreningsidrottens erbjudande av aktiviteter för de ungdomar som vill utöva sin idrott utan att det ska vara så allvarligt. "Antingen ska man satsa på tävlings- och elitidrott eller också får man sluta."⁸⁴ Föräldrarnas åsikter och motivation till barnens idrottande är att betrakta mot bakgrund av barnens inställning och motivation till idrotten.

I Eva-Karin Lindgrens och Hansi Hinics studie ligger intervjuer av 10-11-åriga barn och deras ledare inom lagidrotter, till grund för att skapa en bild av hur de ser på frågan om "toppning".

´Toppning´ definieras som den typ av selektion där lagen konstitueras (formas) utifrån att en eller flera individer betraktas av tränaren eller ledaren som den eller de bättre vid ett givet tillfälle och får på så vis en eller flera av följande fördelar under match: en given plats i laget, mer speltid eller av spelare betraktat en attraktivare spelposition.⁸⁵

Toppning är att betrakta dels som främjande av motivation i det fall individen uppfattar att han/hon premieras, och toppning kan dels betraktas som motverkande av motivation i det fall individen uppfattar att han/hon förfördelas.

Tomas Peterson uppmärksammar vilken tid på året man är född som en faktor för selektions- och rangordningsmekanism, inom Svenska Fotbollförbundets ungdomsutbildning. Peterson menar att den utgör svensk idrotts äldsta och mest systematiskt genomförda selektionsstruktur.⁸⁶ Selektionsstrukturen beskrivs som pyramidformad och i många fotbollsklubbar börjar selektionen då barnen är i 10-årsåldern, genom att de bästa spelarna väljs ut, och övriga tvingas att lämna verksamheten. Tidpunkten på året för individens födelse

⁸² Staffan Karp, *Den goda barnidrotten – Föräldrar om barns idrott*, FoU-rapport 2004:7 (Stockholm 2004). Förord, s 13.

⁸³ Karp, 2004, s 14.

⁸⁴ Karp, 2004, s 18.

⁸⁵ Eva-Karin Lindgren och Hansi Hinic, 2005, *"Toppningsstudien" – En kvalitativ analys av barn och ledares uppfattning av hur lag konstitueras inom barnidrott*, (Stockholm) .

⁸⁶ Tomas Peterson, 2004: Selektions- och rangordningslogiker inom svensk ungdomsfotboll. (Malmö.)

ligger till grund för i vilken grad individers motivation att spela fotboll förvaltas eller inte, genom uppflyttning i rangordningssystemet. Målet för och motivationen för selektionen är att frambringa de mest talangfulla spelarna för kommande landslagsspel, enligt Peterson.⁸⁷ Den fysiska mognaden är explicit av mindre betydelse utan den egenskap och faktor som framhålls för att bli en framgångsrik spelare är 'talang'. Talang består av förutsättningarna: teknik, snabbhet och spänst, karaktär, spelförståelse/speluppfattning och viljan att träna och utvecklas.⁸⁸

I regi av Riksidrottsförbundet har Tomas Peterson tillsammans med Mats Franzen gjort en studie om orsakerna till varför ungdomar lämnar eller stannar kvar inom idrotten, med fokus på fotbollstjejer och killar från 13-15 år. Verksamhetens erkännande av den aktives förmågor har en framträdande plats för ungdomarnas vidare engagemang och motivation. Ledarnas kvalité är betydelsefull, och framförallt är sociala relationer i form av skolkamrater och kompisar inom kontexten viktiga faktorer till att stanna kvar eller lämna idrottslig verksamhet. Studien visar att de ungdomar som inte valde studieförberedande program i sitt gymnasieval i högre grad lämnade fotbollen än de som gjorde det.⁸⁹ Peterson och Franzen gör en jämförelse mellan skola och idrott som utbildningssystem och uppmärksammar två viktiga skillnader. Den första är att skolan är obligatorisk medan idrotten är frivillig. För fotbollens del är denna skillnad oväsentlig genom att så många ungdomar i varje årskull ansluter sig till verksamheten. Spelarna accepterar villkoren för att delta, som om den vore obligatorisk: regelbundna träningar och matcher, de underordnar sig föreningens regler, lyder instruktioner och så vidare. Idrotten har dessutom "tillgång till ett av de hårdaste disciplineringsystem som finns i det svenska samhället - 'om du inte sköter dig får du inte vara med på tävlingarna'".⁹⁰ Frivilligheten medför att idrotten har möjlighet att ägna sig åt selektion och rangordning i avsevärt högre grad än skolan. Sedan efterkrigstiden har skolan och idrott i det avseendet tagit olika riktningar genom att skolan som tidigare var elitistiskt och privilegiebaserat uppbyggt, numer är ersatt av ett bedömningssystem där betygen återfinns först vid femton års ålder. Målet är att ur varje årskull ska hälften av eleverna gå vidare till högskoleutbildning. Idrotten har däremot sänkt rekryteringsåldern inom verksamheten, från juniorer till förskolebarn, samtidigt som rangordningssystemet omfattar de yngre aktiva.⁹¹ Den andra stora skillnaden mellan skolan och idrotten, som utbildningssystem, uppger författarna vara att idrottsledarna

⁸⁷ Peterson, 2004, s 1.

⁸⁸ Peterson, 2004, s 7.

⁸⁹ Tomas Peterson och Mats Franzen, 2004: *Varför lämnar ungdomar idrotten?* (Stockholm) s 5-6.

⁹⁰ Peterson och Franzen, 2004, s 35.

⁹¹ Peterson och Franzen, 2004, s 35.

arbetar ideellt medan lärarna är professionella. På elitnivå där tränarna är professionella har många en lärarutbildning i bakgrunden. Elitföreningarnas ungdomsverksamhet:

[...] är idag en starkt enhetlig, strikt hierarkisk struktur där avgångsbetyget är sammanfattat, entydigt och lättolkad: godkänd betyder uppflyttning till A-truppen, icke-godkänd betyder att man får söka sig till någon annan fotbollsförening eller sluta.⁹²

Förhållningssätten till motivationens förvaltning och premiering har inom skola och idrott har med utgångspunkt i Petersons och Franzens resonemang förändrats. Idrotten har kommit att inta och överta en selektiv och elitistisk inriktning då skolan frångått densamma.

⁹² Peterson och Franzen, 2004, s 36.

5. METOD

Genomförandet av föreliggande studie företogs genom kvalitativa intervjuer. Anledningen är dels att motivation är en abstrakt mekanism som är svår att ringa in i exempelvis en enkätundersökning genom svarsalternativ. Anledningen är dels att syftet med studien är att sätta styrdokumentens kommunikation av motivation i relation till ungdomarnas erfarenheter av motivation och att söka faktorer och eventuella mönster i deras resonemang.⁹³ Kvalitativa intervjuer kännetecknas av att de har en låg grad av standardisering. Frågorna som ställs under intervjun lämnar utrymme för informantens egna beskrivningar och reflektioner beträffande den studerade företeelsen. Den kvalitativa intervjun skapar möjligheter att upptäcka och ge fokus åt egenskaper, företeelser, uppfattningar och erfarenheter i informantens livsvärld.⁹⁴

5.1 Informanterna

För att eventuella elevintervjuer skulle komma till stånd ställdes förfrågan om att få tillgång till cirka tio informanter, vid den gymnasieskola i en medelstor västsvensk stad, där verksamhetsförlagd utbildning genomfördes. Vid samtalen med skolans personal, det vill säga handledare, rektor och lärare som jag delade arbetsrum med, diskuterades även eventuellt urval av informanter, brev till föräldrar beträffande elever under arton år, preliminär tidpunkt för intervjuerna samt studiens preliminära syfte, frågeställning och innehåll. Diskussionerna resulterade i att skolan ställde informanter till förfogande och att valet av informanter föll på elever med skolans specialidrott – fotboll och innebandy, som eget tillval. Specialidrott kan väljas oavsett vilket ordinarie program eleven går. Lektionerna består av teori och praktik inom den specialidrott som eleven är verksam i utanför skolans regi, d v s inom föreningsidrotten. Kursen består av en A-kurs på 200 poäng och en B-kurs på 100 poäng.

Gruppen kan naturligtvis betraktas som en homogen, välmotiverad grupp idrottande ungdomar. Det vägdes mot att de rimligtvis har en lång och gedigen erfarenhet av motivation inom såväl skolväsendet som föreningsidrotten. Skola och idrott upptar en väsentlig del av ungdomarnas liv, vilket betraktades mot bakgrund av att gymnasieskolan, i likhet med föreningsidrotten är frivillig.

⁹³ Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, (Lund 2005) s 14.

⁹⁴ Patel och Davidsson, *Forskningsmetodikens grunder*, (Lund 2003), s 78.

5.2 Etiskt ställningstagande

Ett brev sammanställdes för att informera elever och föräldrar om intervjuerna och studiens syfte. I brevet återfinns en förfrågan om förälders godkännande av elevens deltagande i studien. (Bilaga1) Brevet utformades mot bakgrund av Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, där det bl a framgår att:

I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär).⁹⁵

De tilltänkta informanterna är förvisso inte under femton år, men bedömningen av huruvida motivation ”är av etiskt känslig karaktär”, är att betrakta som subjektiv och därmed är det relevant att informera föräldrarna och låta dem ta ställning till medverkan. Breven distribuerades till eleverna genom specialidrottens ansvarige lärare.

Intervjuerna ägde rum i ett vid skolan bokad konferensrum. Av den tilltänkta gruppen om tio kom sex informanter att delta, varav två flickor och fyra pojkar. Övriga informanter uteblev på grund av andra åtaganden vid skolan, och ansåg sig inte ha tid att intervjuas inom en för examensarbetet rimlig tid. Det medförde att tre pojkar, utanför den tilltänkta gruppen, som erbjöd sig att delta i de uteblivnas ställe, kom att intervjuas. De tre pojkarna är över arton år och idrottsligt aktiva inom föreningsidrotten, utan att ha skolans specialidrott som tillval. Studien gör inga anspråk på att vara generaliserbar genom det ringa antalet respondenter som innefattas i undersökningen. Den kan däremot betraktas som angivande en riktning.

Med tanke på att informanterna skulle känna sig så trygga som möjligt under intervjuerna strukturerades de i förhållande till deras önskemål om att intervjuas i grupp eller enskilt. Intervjuerna kom att genomföras i två grupper om tre, en grupp om två, och en intervju genomfördes med en enskild informant. Gruppintervjuer har den fördelen att de lättare kan ta karaktären av en diskussion mellan deltagarna, som då i högre grad fokuserar på samtalsämnet än på samtalssituationen.⁹⁶ Negativt med gruppintervjuer är att den som är tystlåten har svårare att komma till tals och den mer talföres åsikter styr samtalet⁹⁷, vilket också inträffade vid gruppintervjuer om tre informanter. Vid dessa intervjuer styrdes samtalen huvudsakligen av två informanter.

⁹⁵ *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Vetenskapsrådet, s 9

⁹⁶ Claes Ericsson, föreläsning Halmstad Högskola, 20080219

⁹⁷ Trost, 2005, s 46.

I syfte att bevara informanternas integritet och anonymitet ställdes inga frågor beträffande deras bakgrund eller hemförhållanden. Samtalen koncentrerades helt till informanternas beskrivningar av motivation inom skolans och idrottens kontexter. Informanterna valde själva de namn, som kom att användas under de bandinspelade intervjuerna, och vid transkription. Namnen representeras av initialer i uppsatsen. Informanterna garanterades att ingen utom jag har tillgång till banden och att de fick ta del av det transkriberade materialet för godkännande, vilket samtliga informanter avböjde.

5.3 Intervjuanalys

Intervjuerna föregicks av en pilotstudie av två idrottsligt aktiva gymnasieungdomar, dock utan specialidrott som tillval i sin utbildning. Pilotstudien spelades in på band och bidrog till att ursprungliga frågeställningar kom att omformuleras, då dessa var alltför vida och medförde tillrättalägganden under intervjun, på bekostnad av eventuell information. Frågorna specificerades till deras nuvarande form som innefattar: hur motivation uppstår, behålls, avtar eller försvinner. Frågornas antal blev därmed fler och genom sin konstruktion mer styrande.

De bandinspelade intervjuerna, som är cirka en halvtimme långa, transkriberades i så snar anslutning till intervjuerna som möjligt, för att den "inre bilden" av situationen skulle vara bibehållen och underlätta tolkningen av materialet.⁹⁸ Bandinspelning kan bidra till att informanterna tillrättalägger svaren och att spontana svar uteblir, men det har vägts mot den information som faller bort i samband med att anteckningar förs under intervjun.⁹⁹ Utskrifterna av intervjumaterialet och styrdokumenterna utgör studiens empiriska material.

I samband med analysen av det transkriberade materialet kom frågorna att delas in i de två övergripande frågeställningar: 1) Vad är innebörden av motivation för ungdomarna och vad är innebörden i styrdokumentens kommunikation? 2) Vilka likheter och skillnader upplever ungdomarna av hur de motiveras inom skolans respektive idrottens kontext? Frågornas indelning gjordes alltså efter intervjuernas genomförande, vilket innebär att de frågeställningar som presenterades i brevet till elever och föräldrar samt intervjuunderlaget inte till fullo motsvarar varandra.

Det transkriberade materialet delades in i kategorier med utgångspunkt i frågeställningarna, under vilka informanternas utsagor sorterades. Inom respektive kategori noterades varje citats

⁹⁸ Patel och Davidson, 2003, s 119

⁹⁹ Patel och Davidson, 2003, s 83

betydelsebärande del, vilka utgör studiens motivationsfaktorer. Citaten jämfördes med faktorer som på motsvarande sätt framstod i Lpf 94 och Idrotten vill. I uppsatsen presenteras citat i sin helhet vilka är representativa för varje kategori. I vissa fall har utsagornas betydelsebärande delar tolkats och sammanfattas i faktorer.

5.4 Intervjuguide

Intervjuerna inleddes med att informanterna fick resonera runt den övergripande frågan, det vill säga deras uppfattning om innebörden av motivation. Därefter ställdes frågor ur olika synvinklar för att precisera deras uppfattning och erfarenhet av motivation:

Hur anser du att motivation uppstår? Hur behåller du motivation? Vad är det som gör att motivation avtar eller försvinner?

I anslutning till de resonemang som uppstod runt respektive fråga ställdes studiens andra övergripande fråga, angående vilka likheter och skillnader informanterna upplevde i förhållande till motivation inom skolans och idrottens kontexter. I anslutning till den andra övergripande frågan ombads informanterna att beskriva:

Vilka är de största likheterna mellan skolan och idrotten beträffande hur ni motiveras?

Vilka är de största skillnaderna mellan skolan och idrotten beträffande hur ni motiveras?

Ungdomarna hade ingen kännedom om att deras svar skulle sättas i relation till styrdokumentet vid intervjuernas genomförande. De har därför inte haft möjlighet att tillrättalägga svaren för att motsvara den ena eller den andra kontexten.

6. RESULTAT

Resultatet redovisas genom citat ur intervjuerna som innehåller och representerar faktorer, vilka informanterna relaterar till motivation. Citaten föregås av initialer som motsvarar det namn informanten valde att bli kallad under intervjun. Initialen 'A' representerar mitt namn.

6.1 Innebörden av motivation

Som nämnts i inledningen är motivation ett abstrakt begrepp och informanterna hade, i varierande grad, svårigheter att beskriva och sätta ord på innebörden av motivation. Motivation förklarades huvudsakligen vara något de uppfattar som *roligt*, ett *intresse* som de brinner för:

JO: Det måste vara roligt. Man måste vara intresserad. Det är ett intresse man har. Motivation finns inte om man inte känner för det. Brinner för det.

P: Nej, det är när man tycker att någonting är kul att göra eller så... man brinner för det man gör, typ. [...] När man tycker att det är roligt så man blir glad.

SE: En lätt definition är väl att man brinner för det man gör. Man känner sig inspirerad och motiverad.

Innebörden och känslan av motivation beskrivs som synonymt med inspiration, hunger, längtan, vilja att göra något eller att prestera så bra som möjligt och att nå ett slutmål. I de fall innebörden av motivation exemplifieras, sker det övervägande i förhållande till idrotten och genom känslan (hunger, längtan) inför träningar och viktiga matcher. Känslan av motivation exemplifieras även genom jämförelse mellan skola och idrott, där prestation ses som synonymt med innebörden av motivation:

T: Det är ju samma sak med viktiga, stora skolarbeten, inlämning och allt så. Det är ju... man vill ju prestera där för att få det bästa möjliga. Det är bra att vara motiverad!

O: När man verkligen vill göra nånting. I grundskolan var man mer motiverad för idrotten, för skolan var inte så rolig. Men nu på gymnasiet så är det skolan som är mer... som man känner mer motivation för än idrotten. Idrotten spelar inte så stor roll.

6.2 Motivationens uppkomst

Informanterna uppger en rad faktorer, som ger upphov till hur de anser att motivation uppstår, varav ingen är att anse som övergripande. Flertalet faktorer kan tolkas att tillhöra såväl skolans som idrottens kontext, då informanterna inte explicit uttrycker till vilken kontext

faktorerna ska härledas: *det egna valet, utmaningen, mål, talang* och *framgång*. Genom ordval, samband och sammanhang är det dock möjligt att göra tolkningen att deras utsagor sker i en övervägande idrottslig diskurs.

Genom faktorn *det egna valet* knyter informanterna samman det man själv tycker är roligt till motivationens uppkomst, exempelvis genom kurser i skolan, vilka man ser fram emot, och vilka man anser att man själv valt genom valet av gymnasieprogram. Kamrater knyts även till *det egna valet*:

O: Ja, alltså det finns inte en tanke på att skolka, för de (kurserna, min anm.) var verkligen så roliga. Det är mycket praktiska grejer och sånt.

P: Nej det borde... alltså fotboll och idrott och så, väljer man ju om man vill gå. Oftast väljer man ju att man vill spela med sina kompisar, man kan ju inte välja att gå i samma klass som sina kompisar, även om dom är fem år äldre eller yngre så blir det ju... det funkar inte på samma sätt.

Utmaningen beskrivs av informanterna som en framförliggande uppgift som man ser fram emot och vill ta itu med, där även *mål* ingår som en faktor:

T: Att kunna se in i framtiden, drömma mig bort då, och ha ett mål liksom... och ja, försöka motivera mig att nå målet, och när man har gjort det, då blir man nöjd med sig själv. Och då tar man nästa delmål och så...

SE: ... ja, som en trappa ungefär.

Framgång som en faktor och exempel på hur motivation uppstår inom idrotten och skolan:

E: Om det går bra då blir man motiverad att fortsätta. Om man får kred för det man gör, då blir man ännu mer motiverad att prestera lite bättre ändå. Sen kan det ju också bero på att om man får kritik, så kan man bli motiverad av det också. Då känner man att: nej, nu ska jag jäklar i mig visa att du har fel.

ST: Oftast, i alla fall för min del försöker jag alltid börja alla kurser och göra så bra man kan, och sen om man märker att det kan inte jag så bra, då lägger man mindre energi på det, och mer på det man kan, känns det som.

I informanternas utsagor träder *konkurrens, nivåer* och *realism* fram som faktorer i anslutning till resonemanget runt motivation och dess uppkomst. För två av informanterna har konkurrensen bidragit till att de bytt från en klubb på en högre nivå till en klubb på lägre. De upplevde att såväl kamratskap, spelglädje och motivation påverkades:

P: Det beror på vilka visioner klubben har. Sen får man ju upp på tårna. Det är ju oftast så att om du spelar i en bättre klubb, då har du ju oftast andra eller bättre motivation, att du vill bli så bra som möjligt. Så hade jag spelat i XXX (klubb, min anm) nu, så hade jag ändå trott att jag kunde bli... eller leva på fotbollen.

ST: Ja, det är ju så att på olika nivåer är det olika saker som motiverar en.

P: Fast ju roligare man har desto bättre går det. Ju roligare man har det på plan desto bättre går det.

A: Finns den effekten i skolan också?

ST: Ja, man kämpar ju mot klockan, typ.

P: (skratt) Ja, exakt man följer den när den tickar fram, typ. [...] Jag gick över till XXX (klubbnamn, min amn,) för här har jag kompisar. Nu när jag ändå inte blir nåt vill man ha så kul som möjligt.

ST: Ja, eller hur? Ja det är rätt! Det kan ju gå hur bra som helst, men om det inte är roligt då spelar det ändå ingen roll. [...] Om man inte har roligt vid sidan om och under tiden och efteråt.

Kontroll uppges även vara en faktor som bidrar till att motivation uppstår inom såväl idrott som inom skola, så till vida att vet man vad nästa träning eller lektion ska innehålla ger det motivation att gå dit. Inom skolans kontext uppstår motivation beroende av *hur roliga och intressanta ämnena upplevs* och *lärarens inverkan* på undervisningen.

6.3 Att behålla motivation

De mest framträdande faktorerna i förhållande till att behålla motivation är: *seriespel* och *skolämnen*. Att seriespel nämns som en faktor kan ses mot bakgrund av att seriestarten i fotboll äger rum i nära anslutning till intervjuerna. Försäsongsträningen beskrivs av några informanter som en period då man sover, äter och tränar. Under denna period är skolan inte så viktig och de känner dåligt samvete för kamrater, utanför skola och idrott, eftersom de tappar kontakten med dessa. En informant uppger att: ”Det är inte alls kul med försäsongsträning”. Våren upplevs som en hektisk tid, dels genom seriestarten, och dels genom att det är många prov i skolan. Det ”gäller att hålla hög nivå” som en informant uttrycker situationen. Planering uppges vara viktig.

JE: Stressigt är det.

T: Ja, det är väldigt mycket. Det är både skola och fotboll, idrott och sen tar man ju körkort också. Det är alltså mycket på samma gång

SE: Och jag jobbar lite efter skolan ibland, så det blir...

T: Det gäller att planera. Det gäller att planera.

JE: Sömn är väl ganska viktigt.

I förhållande till fotbollen upplevs ingen stress, vilket förklaras med att det är ett eget val ”för att det är roligt”. Beträffande ämnena uppger informanter att de sovrar bort ämnena som de

finner mindre roliga, intressanta eller nyttiga, det vill säga ämnen som inte innehåller något som de anser sig vilja veta eller behöver kunna, av en anledning som de kan relatera till i sina nuvarande eller framtida liv. Sovringen och prioriteringen av ämnen sker i syfte att behålla energi och motivation:

P: Jag är ofta hemma i dom ämnen som jag inte är duktig eller så bra i. [...] Så som jag har insett nu, att jag ska läsa till sjökaptan sen, och därför känns ju inte ekonomin (ämnet, min anm.) så lockande längre.

ST: Nej, men alltså allt är ju olika roligt i skolan. Eller olika roligt eller intressant. Vissa saker har man ju ingen nytta av och då kanske man inte lägger ned lika mycket energi på det.

En informant uppger att under grundskoletiden behölls motivationen för att ”komma in på linjerna som man ville”. En annan tanke som framkommer beträffande hur motivation behålls är:

O: Alltså jag vet inte om det går att påverka det. Jag tror bara att motivation kan försvinna. Av sig själv. Och då tror jag inte det finns någonting att göra.

6.4 Motivationens avtagande eller försvinnande

Samliga informanter har upplevt att motivation avtar eller försvinner. I detta avseende uppehåller de sig övervägande inom skolans kontext. Inom idrotten uppges *skador* och *händelser i familjen* som faktorer, vilka bidrar till att motivation avtar eller försvinner. Yttre omständigheter inom idrotten såsom: *domare som kommer för sent till en match*, *dåligt väder* och *dåliga planer* uppges bidra till att motivationen avtar, men betraktas som mer tillfällig. *Seriös satsning* medför att man måste välja en idrott framför en annan:

Jo: Jag spelade handboll innan, men nu har fotbollen blivit så seriös, eller vad jag ska säga, så jag hinner inte med två sporter och det tycker jag är ganska kul. I handbollen var det mer bara för att vara med kompisarna tyckte jag. Men nu fick jag välja. Handbollen kan jag inte köra längre. Det finns inte tid. Det fick bli fotbollen. [...] Ja, vill man att det ska bli nånting av en, i typ fotboll och sånt, då kan man ju inte bara gå dit och lattja eller så där, utan man måste gå in för det. Det måste man.

Gymnasieskolan betraktas som föga frivillig i förhållande till idrotten. Tappar man motivation till idrotten är åsikten att man ”helt enkelt lägger ned det”, att man vare sig behöver eller måste gå dit längre. Till skillnad från skolan, som man måste gå till, och man måste gå färdigt gymnasiet och att ”ta studenten” betraktas som ett mål. Att inte göra det beror på lathet och lättja, det vill säga en tro att ”det löser sig ändå”, vilket det oftast inte gör, utan leder till

arbetslöshet, enligt informanter. En åsikt som även omfattar att inte fortsätta gymnasiet efter grundskolan. Trots dessa 'måsten' tryter studiemotivationen ibland:

P: Ja, tappar man motivation, så är jag hemma, bara ibland, för att jag tycker att det är så jädra tråkigt. (Skratt) No way... men det är ju inte så att det spårar ur... man får ju ta igen... man klarar ju ändå sig.

JO: Fotbollen går före för mig i alla fall. Träning och så... Ja, det är roligt.

Informanten P påpekar dock att man inte inser hur mycket man egentligen är borta, förrän det konkret presenteras på papper. Åsikten är att när lärare uppmärksammar eleven på hög frånvaro är det av omtanke, och det sker i regel som en väckarklocka, "innan det har gått för långt". En förlorad eller trytande studiemotivation anses, precis som att behålla motivation, svår att påverka, och inte heller lätt att återfå:

ST: Om man tappar motivation i skolan... nej, vad gör man åt det? Det gör man ju inte så mycket åt. Det är ju svårt att vinna tillbaks den, känns det som...

P: Fast felet med skolan är att allt oftast kommer på samma gång, att vi ska ha ett prov i ett ämne på måndan och ett annat på onsdan och då känns det som man får prioritera, typ: det jag är lite bättre i och det andra satsar jag bara på G, då läser jag bara lite gran på det.

Läraren uppges vara en faktor som bidrar till att motivationen avtar eller försvinner. Informanterna uppger att det kan vara att de hamnar i dispyt med läraren och att de "stör sig på läraren":

E: Det första intrycket av läraren och hur läraren bemöter en och sen hur motiverad läraren är att lära ut. För i detta ämnet (ett specifikt ämne som informanten inte nämner utan endast tänker, min anm.) så är det så här: "nej men läs nu lite där och så kan ni lösa de uppgifterna och så kan jag sitta här, Och sen kan ni rätta själva för jag har inte tid med er", ungefär... Och när man till och med säger det till eleverna, då är det något som är fel. Om man säger till eleverna att: "jag har inte tid med att va här med er, för jag har så mycket annat att göra", då tappar man ju motivationen totalt.

JO: Det är så tråkigt att sitta och lyssna på en lärare som står och berättar hela tiden och så där... Det är roligare när det är friare så där, egna idéer typ. Sen kan det ju vara att han eller hon bara snackar så där jättetråkigt.

6.5 Likheter och skillnader beträffande motivation inom skola och idrott

De likheter beträffande motivation inom skola och idrott som informanterna tar upp består av att *uppnå slutmålet via delmål och prestation:*

SE: Jag tycker det är relativt likt därför man sätter upp delmål och ett slutmål och så försöker man och prestera så bra som möjligt fram till det. Sen får man ju ta nya mål och man måste ha motivation för det man gör för att det ska gå vägen. Är du inte intresserad av det du gör blir det ju inte bra. Det är samma sak med skolarbete som med fotbollen.

T: Prestera nåt.

Några informanter uppmärksammar att de i skolsituationer har fördelar av den motivation de känner inom idrotten, som i form av inställning kan omvandlas och fungera även i skolans kontext. De anser också att de dels orkar mer på lektionerna än övriga elever och dels kan behålla fokus på ett bättre sätt under långa lektionspass.

Beträffande skillnaderna mellan skola och idrott återfinns flera faktorer och de är övervägande till idrottens fördel: *Idrotten är alltid frivillig, gemensamt mål, kamratskapet, fasta rutiner och omtanke, tränarens roll kontra lärarens:*

ST: Idrotten är ju alltid frivillig och om man vill behöver man inte spela om man inte vill, men skolan måste man ju ändå gå till. Det är ju den stora skillnaden.

O: Skolan är egentligen bara att man går dit för att man vill ha, ta med sig bra betyg, därför att man kommer in på högskola och liksom får ett yrke till slut.

E: Det känns som var och en har sitt personliga mål att dit vill jag komma, och då satsar man olika mycket på skolan, och det kan variera jättemycket. Men jag menar att i idrotten, så som i fotbollen, så har man tillsammans ett gemensamt mål, och är man då elva spelare på plan, så drar alla mot samma mål, liksom. [...] Men sen i fotbollen är man rädd att någon tar din plats. Man måste göra bra ifrån sig.

M: Du har bara dina egna krav och dina egna förväntningar som du har att bevaka. [i skolan., min anm.]

Fasta träningstider och rutiner runt matcher, anses vara till allas bästa, och för att alla ska ha möjlighet att delta, trots andra åtaganden. Det jämförs med skolans håltimmar och långa lektioner, vilka bidrar till en minskad motivation. Flera informanter uppger att de ser tränaren mer som en kamrat, vilket de anser beror på att de i högre grad delar ett intresse med tränaren än med läraren. De träffar också tränaren betydligt oftare, fyra till fem gånger i veckan, än läraren som de på sin höjd träffar två gånger i veckan och som dessutom har många ämnen att koncentrera sig på.

O: Det är viktigt att det är roligt att lyssna på den som, alltså att det är lätt att lyssna på han som pratar. Han som ska lära. Det tycker jag är jätteviktigt. [...] Ja, liksom dra skämt emellanåt och inte bara sitta och pratar, pratar, pratar. Det är tröttsamt.

T: Ja, man kan prata om nästan allting med tränaren också. Det är mer som en... som en barriär mellan oss och läraren, kan det kännas som ibland. Man kan inte prata med honom.

SE: Man kan ju... va kamrat med en lärare också.

Informanterna påtalar att tränare "går in för det dom ska göra" i högre grad än lärare, det vill säga att "det ska gå bra för laget" och denna uppgift utför tränaren ideellt. Förvisso får tränare betalt på högre nivåer, men då är de redan motiverade att utföra sin uppgift. Tränarens uppgift anses även vara "lättare" än lärarens:

E: De som får en att känna sig motiverad därför att de har roliga lektioner, och de som bara är allmänt trista och bara kör efter boken till exempel, eller då man får göra allting själv. Man känner att dom inte är speciellt engagerade på att lära ut, utan att man får känslan av att dom är mest där för att dom måste. Då blir man ju inte speciellt motiverad att göra nånting själv.

O: Det är lättare för en tränare, tror jag. För alltså man gör ju... man sitter ju inte och läser när man tränar och sånt. Dom flesta tycker nog om att göra praktiska grejer. Det är lättare för en tränare att få folk att lyssna, ja på en träning. Och få folk och lyssna. [...] Säg att man brinner för typ innebandy, då vill man ju gå dit och lyssnar på tränaren. Alltså man vill ju lära sig. Ja, så tycker man inte att det är lika roligt med skolan.

7. DISKUSSION OCH ANALYS

I följande kapitel sätts informanternas utsagor i relation till skolans och idrotten dokument, presenterad forskning och teorier om motivation.

7.1 Motivationens innebörd

I styrdokument, Lpf 94 kommuniceras gymnasieskolans uppgifter och mål på högsta nivå inom verksamheten. Begreppet motivation förekommer inte. I Lpf 94 kommuniceras motivation genom uppgifter och mål och de faktorer som framträder är: *fostran, förmedling av kunskap, förberedelse för verksamhet i samhället* samt *att alla ungdomar ska genomgå en fullständig gymnasieutbildning*. I idrottens policydokument, Idrotten vill, sker kommunikationen på motsvarande sätt och de faktorer som träder fram i förhållande till motivation är: *fysisk, psykisk, social och kulturell utveckling*. Genom den formella hållningen i gymnasieskolan dokument framträder det som i avsevärt högre grad byråkratiskt och abstrakt formulerat än idrottens dokument. Gymnasieskolans dokument är att betrakta som objektivt till skillnad från idrottens dokument vilket framträder som subjektivt. Dokumenten är att betrakta som paralleller till ett av barnpolitikens huvudmål, som är att barn och unga ska ges möjlighet till delaktighet och inflytande i samhället, och till ett av de ungdomspolitiska huvudmålen, som är att ungdomar ska ha tillgång till makt i samhället.¹⁰⁰ Lpf 94:s utformning och höga abstraktionsnivå är knappast att betrakta som lättillgänglig läsning för ungdomarna och är därmed knappast att betrakta som gynnsamt i förhållande till de barn- och ungdomspolitiska målen. Lpf 94:s utformning medför även att förståelsen begränsas för exempelvis föräldrar vars språkliga kompetens inte når upp till abstraktionsnivån i dokumentet. Idrotten vill, har ett betydligt vardagligare och lättiggängligare språk och är därmed lättare att läsa, förstå och tillgodogöra sig för den stora läsekrets som dokumenten vänder sig till. Idrotten vill har dock en utformning med dragning åt det utopiska.

För informanterna är innebörden av motivation något som är *roligt* och/eller *ett intresse*. Känslan av motivation beskrivs som synonymt med inspiration, längtan, viljan att göra något, prestera så bra som möjligt, nå ett slutmål. Endast att *genomgå en fullständig gymnasieutbildning* är att anse som motsvarande dessa faktorer i Lpf 94:s kommunikation. Informanternas beskrivningar motsvarar i högre grad kommunikationen i Idrotten vill genom att betrakta roligt som synonymt med glädje, spontanitet, trivsel och välmående som återfinns

¹⁰⁰Upp till 18, 2007, s 26.

i beskrivningen av den *psykiska faktorn*. Teoretiskt kan informanternas utsagor härledas till den äldsta teorin om motivation: hedonismen och dess tankar om människans strävan att uppnå vällust och undgå olust.¹⁰¹ Då idrott inte endast är att förknippa med vällust, utan även har asketiska inslag, återfinns hedonismens polemik. Drivkraftsteorin kan ses som en utveckling av hedonismen.¹⁰²

Anledningen till att vare sig 'roligt' eller 'intresse' återfinns som faktorer i Lpf 94 eller Idrotten vill, kan ses mot bakgrund av att delaktighet i gymnasieskolans och idrottens verksamheter är frivillig. Ur gymnasieskolans och idrottens perspektiv förutsätts det att genom frivilligheten uppfattas de verksamheter som bedrivs inom organisationerna som roliga och intressanta, ur de aktörers perspektiv som verksamheten riktas mot och som valt att vara delaktiga. Ungdomars intresse och motivation som en del av det är att betrakta som en del av den förändrings- och självständighetsprocess och som äger rum under ungdomsåren. Vygotskij menar att under ungdomsåren förändras karaktären av intresse, från den egna personen och de egna upplevelserna för att vidgas mot att förstå omvärlden och tillvarons grundläggande frågor.¹⁰³ En förändringsprocess som är individuell och inte nödvändigtvis sker i linje med uppgifter och mål som kommuniceras av skola och idrott. Då det inom respektive verksamhet finns en strävan att individens intresse riktas för att överensstämma med verksamheternas mål finns också en grogrund för intressekonflikter mellan verksamhet och verksamma. Det kan mot bakgrund av kognitiv teori ses som kognitiv obalans mellan verksamheternas olika aktiva.¹⁰⁴ I Joanna Giotas studie beträffande grundskoleelevers uppfattning och motivation till varför de går i skolan framkommer obalansen i elevernas uppfattningar som huvudsakligen följer två linjer. Den ena är uppfattningen att skola och utbildning ger tillfälle och möjlighet att skapa strategier för framtid och vuxenliv.¹⁰⁵ Uppfattningen signalerar ett accepterande av skolans normer och går i linje med skolans uppgifter och mål – mål att uppnå. Den andra uppfattningen är att skolan är den enda tillgängliga källan för att utveckla kunskap som motsvarar statens, samhällets och arbetsmarknadens önskemål.¹⁰⁶ Den sistnämnda uppfattningen signalerar önskemål om alternativa kunskapskällor och motsvarar i högre grad mål att sträva mot. Giota menar att ingen av ungdomarnas uppfattningar representerar individuella uppfattningar av motivation

¹⁰¹ Stensmo, 1997, s 97.

¹⁰² Jenner, 2004, s 38-39.

¹⁰³ Lindqvist (red), 1999, s 60-61.

¹⁰⁴ Jenner, 2004, s 40

¹⁰⁵ Giota, 2001, s 109.

¹⁰⁶ Giota, 2001, s 109.

till verksamhet inom skolan. Uppfattningarna är att betrakta som kritiska, generella förklaringar och som en reproduktion av vuxenvärldens åsikter beträffande skolans verksamhet. Föreliggande studies informanter konkretiserar i flera fall sina utsagor om motivation genom att beskriva handlingar som kommit till stånd med utgångspunkt i motivation som är att betrakta som individuell. Exempelvis byte av klubb, seriös satsning inom idrotten, sovring och prioritering av ämnen och prov. Frågan som uppstår och tyvärr inte besvaras av informanterna är om de val och de handlingar de företagit som ett led i deras motivation, också är ett led i skapandet av ett eget vuxenliv? Är det i så fall möjligt att se motivation som en avgörande personlig mekanism i förändringsprocessen och skapandet av ett eget vuxenliv som sker under ungdomsåren?

Riktandet av individens *intresse* mot verksamhetens mål kan sättas i samband med den fostrande faktorn i såväl Lpf 94 som Idrotten vill, där den återfinns under social utveckling. I Lpf 94 är målet riktat mot att alla ska *genomgå en fullständig gymnasieutbildning* inom ramen för elevens egna val av utbildningsväg, och mot bakgrund av den obligatoriska skolan, dit uppkomsten av gymnasieskolans uppgifter och mål härleds: att fördjupa elevens kunskaper. I Idrotten vill kommuniceras att det är den enskilde aktive som tar ställning till intressets riktande i förhållande till breddidrott eller elitidrott. Det sker genom en successiv och naturlig differentiering mellan olika ambitionsnivåer. En tillrättalagd bild med tanke på den selektionsprocess som förekommer och tar sin början i barnidrotten, exempelvis när det gäller toppning, som uppmärksammas av Eva-Carin Lindgren och Hansi Hinic.¹⁰⁷ En selektionsprocess som initieras och verkställs på en lägre nivå än kommunikationen i Idrotten vill, men icke desto mindre påverkar ungdomarnas motivation.

Skillnaden i innebörden av motivation är att informanterna beskriver den som individuell genom kopplingen till något roligt och till något de känner ett starkt intresse för. Den innebörd styrdokumentet kommunicerar är ett riktande av intresset, det vill säga fostran av det individuella intresset mot verksamheternas kommunicerade faktorer och mål, som syftar till en samhällsnyttig funktion. I båda fallen saknas kommunikation av konkret förvaltande av elevens eller den enskilde aktives intresse. Det härleds till verksamma på lägre nivå inom verksamheterna, exempelvis lärare och tränare, för att slutligen hamna hos den enskilde individen.

¹⁰⁷ Lindgren och Hinic, 2004, s 7.

7.2 Motivationens uppkomst

Informanterna härleder motivationens uppkomst till *det egna valet, utmaningen, mål, talang* och *framgång*. I informanternas beskrivning av motivationens uppkomst återfinns även faktorerna glädje, gemenskap, realism och kontroll. I förhållande till det egna valet menar Vygotskij att olika handlingsalternativ upplevs som en frihet för den unge, men att det är en skenbar frihet. Den unge är oftast omedveten och okunnig om orsaker som ligger bakom valet av handlingsalternativ.¹⁰⁸ Det är att betrakta mot bakgrund av påverkan, förväntningar och motivation inom skilda kulturella kontexter där den unge är delaktig och mot bakgrund av drivkraftsteorin, prestationsmotivation, pygmalioneffekt, och systemteori. Det egna valet är att betrakta som synnerligen komplext då det för den enskilde unge individen är frågan om ett val beträffande vems förväntningar om prestationer som ska uppfyllas. I bästa fall överensstämmer individens inre, personliga förväntningar med omgivningens i de kontexter han/hon är delaktig och blir gynnsamma för motivationen. I sämsta fall överensstämmer inte förväntningarna och individen och dennes motivation hamnar i en konflikt med omgivningen och motivationen stagnerar eller försvinner. Det egna valet och dess komplexitet kan även ses i förhållande till ovan förda resonemang om motivation som en mekanism i förhållande till skapande av ett eget vuxenliv.

I förhållande till idrotten kan det egna valet ses mot bakgrund av Karp's undersökning av föräldrars åsikter beträffande barn och ungdomars idrottande, där idrotten anses vara en bra uppväxtmiljö och en viktig utbildning för livet.¹⁰⁹ Föräldrarnas inställning och motivation till idrotten är att betrakta som ett riktande och grundläggande av intresse hos barnen med möjlighet att generera vidare motivation. Inom skolans kontext kan det egna valet ses mot bakgrund av Giotas studie och uppmärksammande av att det är vuxenvärldens normer som gäller beträffande undervisningens innehåll, och vad som är betydelsefullt för eleverna att lära sig.¹¹⁰ Vuxenvärldens normer av vad som är betydelsefulla lärdomar överensstämmer inte nödvändigtvis med ungdomars syn på vad som är värdefullt att kunna och vad som skapar motivation till kunnande. Vuxenvärldens normer vilka knappast är gynnsamma för elevernas motivation synliggörs i den dolda läroplanens krav på anpassning till ett inom skolan önskvärt beteende. Normer och krav som knappast överensstämmer med ungdomlig spontanitet,

¹⁰⁸ Lindqvist (red), 1999, s 132.

¹⁰⁹ Karp, 2004, s 83.

¹¹⁰ Giota, 2001, s 77.

nyfikenhet och motivation. Giotas, Karpis och Broadys studier bekräftar Vygotskijs uppfattning om att den unges frihet är skenbar såväl inom skolans som inom idrottens kontext. Vuxenvärldens normer och syn på prestation återfinns teoretiskt inom prestationsmotivation, som poängterar att styrkan i en individs inriktning av prestationer utgörs av dennes bakgrund, uppfostran och kulturella kontext.¹¹¹

Min åsikt är att normer är att betrakta som en del av skillnaderna mellan generationer och att normer ständigt måste vara under förhandling och förändring mellan olika generationer för att motivation ska gynnas ur såväl vuxenvärldens som ur ungdomarnas perspektiv. Den vuxne måste vara beredd att lära sig att förstå de ungas normer i minst lika hög grad som den unge förväntas acceptera de vuxnas. Cementerade normer är knappast att anse som gynnsamma i förhållande till att skapa eller att behålla motivation inom någon generation eller inom någon kontext. De är snarare att betrakta som en konflikthärd i de fall ett möte, diskussion och förståelse mellan olika generationers normer inte kommer till stånd.

I Lpf 94 härleds gymnasieskolans uppgifter och mål till elevernas val av program och till den obligatoriska skolan, efter vilken gymnasieskolan tar vid för att fördjupa de kunskaper och den fostran eleverna där tillägnat sig. Med målsättningen att alla ungdomar ska *genomgå en fullständig gymnasieutbildning*.¹¹² Är det möjligen så att det förväntas att motivation är grundlagd genom den obligatoriska skolan och bekräftad av eleverna då de söker och träder in i gymnasieskolan som en frivillig skolform? Om eleverna ändå inte "är mottagliga för den undervisning de utsätts för", ska man då dra slutsatsen att det är eleverna det är fel på?¹¹³ Parallellt med elevens motivation att fördjupa de kunskaper och den fostran de tillägnat sig med utgångspunkt i det offentliga dokumentet, finns även de lärdomar elever tillägnat sig vilka återfinns i den dolda läroplanen. Lärdomar som är en del av skolvardagen och speglar samhället utanför skolan, men som är svåra att knyta till skapande och förvaltande av motivation.

Av de faktorer som framgår av informanternas beskrivningar av motivationens uppkomst återfinns 'gemenskap' implicit i Lpf 94:s kommunikation av *fostran* och förankring av de värden som vårt samhälle vilar på.¹¹⁴ De övriga faktorerna som framträder i informanternas resonemang, angående motivationens uppkomst, återfinns inom idrottens kontext och kommunikation. *Talang* återfinns i presentationen av ungdomsidrotten i Idrotten vill, där det

¹¹¹ Stensmo, 1997, s 100.

¹¹² Lpf, 94, s 51.

¹¹³ Broady, 1981, s 117.

¹¹⁴ Lpf 94, s 46

uppges att det före puberteten inte är möjligt att avgöra vilka ungdomar som besitter verklig talang.¹¹⁵ Teoretiskt kan talang knytas till insiktsteorin som hävdar att allt mänskligt beteende kan ses mot bakgrund av medfödda anlag.¹¹⁶ Av Peterson definieras talang, med hänvisning till fotbollförbundet, som teknik, snabbhet, spänst, karaktär, spelförståelse/speluppfattning samt viljan att träna och utvecklas.¹¹⁷ Det är alltså inte enbart frågan om motorisk och fysisk utveckling och skicklighet, utan det handlar även om inre personliga egenskaper som karaktär och vilja. Frågan är om 'karaktär' och 'vilja' avser förmågan att anpassa sig efter rådande normer?

Det resonemang som förs av några av informanterna angående *mål och delmål*, vilka liknas vid en trappa, överensstämmer väl med Hallands Fotbollförbunds riktlinjer, då det gäller att inrikta all verksamhet mot utbildning av framtidens elitspelare.¹¹⁸ Trappsteg mot eliten kommuniceras förvisso inte i dokumentet Idrotten vill. Där är utgångspunkten i kommunikationen att alla ska vara delaktiga antingen inom breddidrott eller inom elitidrott. Men det klargörs att idrottens slutliga form avgörs på lokal nivå oavsett vad som beslutats på högre nivå.¹¹⁹ Det är Hallands Fotbollförbunds riktlinjer och Trappsteg mot elit ett exempel på. Spelare bedöms, väljs ut och deras förmågor riktas mot elitnivå, trots att det i Idrotten vill uppges att det inte är möjligt att före puberteten avgöra vilka spelare som besitter verklig talang. Ansvaret för och verkställandet av selektion och satsning på talangfulla aktiva ungdomar sker längre ned i organisationen än kommunikation i Idrotten vill, men inte utan sanktion från Riksidrottsförbundet på den högsta nivån. I Idrotten vill klargörs det att den som inspirerar en ung idrottstalang till en satsning mot elitnivå också är ansvarig för individens allsidiga utveckling och sociala utveckling.¹²⁰ Genom det kan de högt ställda idealen, att idrotten omfattar alla, på den högsta nivån bibehållas.

För två av informanterna har konkurrensen på en högre nivå inom fotbollen medfört att de bytt klubb till en klubb på lägre nivå, vilket bidragit till en förändrad motivation. Efter klubbytet upplever informanterna att *spelglädje* och *kamratskap* är faktorer som medför att motivation uppstår och vidmakthålls. Resonemanget motsvarar kommunikationen i Idrotten vill, det vill säga idealen på den högsta nivån inom idrottens organisation. Informanternas byte av klubb kan ur perspektiv av Idrotten vill ses som individens subjektiva ambition och

¹¹⁵ Idrotten vill, 2005, s 13.

¹¹⁶ Jenner, 2004, s 38-39.

¹¹⁷ Peterson, 2004, s 7.

¹¹⁸ Målsättning, 2008, s 1

¹¹⁹ Idrotten vill, 2005, förord

¹²⁰ Idrotten vill, 2005, s 15.

möjlighet att över tid byta ambitionsnivå.¹²¹ Ur informanternas perspektiv är det att betrakta som *realism* där bytet antyds att ske i samband med insikten om att det inte går att leva på fotbollen i framtiden. Informanternas klubbyte och byte av ambitionsnivå överensstämmer inte med föräldrarnas åsikter i Staffan Karp's undersökning. De menar att antingen får ungdomarna satsa på elitnivå eller också får de sluta. Föreningsidrotten erbjuder inga alternativa lösningar.¹²² Frågan är om föräldrarna i högre grad ser till faktorn *kulturell utveckling*, det vill säga bygdens utveckling och en värdefull identifikation med orten genom föreningen,¹²³ än ungdomarna? Det vill säga en lokal lojalitet som är av mindre betydelse för ungdomarnas motivation i en snabbt förändrlig värld. I det här avseende kan en distinktion mellan generationernas motivation till idrott skönjas. Konkurrensen kan teoretiskt ses dels mot bakgrund av kognitiv teori där individens möjligheter att sträva mot ett mål eller inte är beroende av erfarenheter av tidigare framgång eller misslyckanden.¹²⁴ Det kan dels ses mot bakgrund av Martin Fords systemteori och måltaxonomi som återger sex huvudkategorier av mål.¹²⁵

7.3 Att behålla och förlora motivation

De faktorer som träder fram då det gäller att behålla och förlora motivation inom skolkontexten är *ämnen, att ta studenten, framtida utbildning, och lärarens attityd, bemötande och motivation*. Några informanter uppger att de sovrar bort ämnen genom att stanna hemma från lektioner som upplevs som mindre intressanta och givande. Dock inte i en sådan grad att det äventyrar en fullständig genomgången gymnasieutbildning. Sovringen medför att prioriteringen sker genom satsning på ämnen och vidhängande prov som man upplever att man är duktig i. Sovring och prioritering uppges ske i syfte att behålla energi och motivation. Merparten av informanterna menar att koncentration av prov inom begränsade tidsperioder är ett problem som gör det svårt att behålla motivationen. Två informanter uppger att det är svårt att påverka eller återfå en förlorad motivation, varav en informant explicit uttrycker att det gäller inom skolans kontext. Utsagorna kan sättas i relation till prestationsmotivation. Gymnasieskolans huvuduppgift: att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper¹²⁶, kommunicerar i föga överensstämmelse

¹²¹ Idrotten vill, s 13.

¹²² Karp, 2004, s 16.

¹²³ Idrotten vill, 2005, s 5.

¹²⁴ Jenner, 2004, s 40.

¹²⁵ Stensmo, 1997, s 102.

¹²⁶ Lpf 94, s 48.

med informanternas sovring och prioritering av ämnen och prov. Inte heller innefattas kommunikationen av elevernas problem beträffande att prestera och leverera inom begränsade tidperioder i en rad olika ämnen som upplevs mer eller mindre intressanta och relevanta ur deras perspektiv.

I nära anslutning till *ämnet* och hur intressant det upplevs, är *lärarens attityd, bemötande och egna motivation att undervisa*, att anse som en faktor som påverkar informanternas motivation i den ena eller den andra riktningen. Håkan Jenner menar att anledningen till att mötet mellan lärare och elev överhuvudtaget äger rum är ämnet. Mötet har ett pedagogiskt innehåll vars karaktär är beroende av om det skapas av lärare och elev tillsammans. Det är alltid pedagogen som ska förstå eleven och inte tvärt om.¹²⁷ Det är lärarens uppgift att intressera eleven för ämnet och skapa förutsättningar för att eleven finner motivation för ämnet och undervisningen. Informanterna vittnar om andra erfarenheter i förhållande till läraren som bidragande till att behålla eller förlora motivation i förhållande till ämnet. Det framgår också i skolverkets rapport: Attityder till skolan, att elever inte är nöjda med lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse,¹²⁸ vilket ligger i linje med informanternas uppfattning. I Lpf 94 framgår lärarens riktlinjer ur statsmakternas perspektiv, och i relationen mellan elev och lärare ska läraren utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar och tänkande. Läraren ska vidare stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära och organisera arbetet.¹²⁹ Att praktiskt verka för att motivation vidmakthålls eller försvinner sker på en lägre nivå i organisationen än kommunikationen i Lpf 94. Ansvaret är att betrakta som den enskilde lärarens och kan teoretiskt ses mot bakgrund av hur läraren lyckas stimulera elevens inre eller yttre motivation, och lärarens bruk av förstärkare i undervisningen. Det vill säga hur läraren ”belönar” elevens arbete: genom något positivt som tillkommer eller tas ifrån eleven, beroende på hur han eller hon agerar.¹³⁰ Betyg är ett av lärarens instrument vilket brukas som förstärkare och som informanterna i skolverkets rapport anser vara viktigt då det visar hur de ligger till.¹³¹ I föreliggande uppsats omnämner informanterna betygen sparsamt, däremot framträder ’prestationer’ i informanternas utsagor och sätts i relation till skolarbetet och jämförs med idrotten. Gymnasieelevernas erfarenheter av att betygsättas är att inom skolkontexten begränsat då betygen som bedömningssystem inträder först vid grundskolans senare del. Inom idrotten är det dock rimligt att anta att informanterna har en lång erfarenhet

¹²⁷ Jenner, 2004, s 23-24.

¹²⁸ Attityder till skolan, 2006, s 67-68.

¹²⁹ Lpf 94, s 55.

¹³⁰ Stensmo, 1997, s 98.

¹³¹ Attityder till skolan, 2006, s 197-108.

av 'betyg' genom rangordningssystemet som beskrivs av Peterson och Franzen.¹³² Samtliga informanter har dessutom stannat kvar inom idrotten och ser den som en del av sina liv trots att idrotten (fotbollen) tillämpar ett av de hårdaste disciplineringsystem som finns i det svenska samhället.¹³³ Är det möjligt så att inom idrotten skapas jämnåriga förebilder inom bekantskapskretsen genom att individuella prestationer och resultat belönas inför "öppen ridå", till skillnad från i skolan där prestationer och resultat behandlas med påtaglig diskretion oavsett om de är bra eller dåliga? Diskretionen inom skolans kontext i förhållande till elevers goda prestationer och resultat, inom teoretiska ämnen, medför rimligen att barn och ungdomars möjlighet att få jämnåriga och bekanta förebilder begränsas. Med det inte sagt att mindre bra prestationer och resultat ska "hängas ut till allmän beskådan", men att det finns ett värde i att premiera dessa för att gynna motivation.

Inom idrottens kontext framträder *seriespel* som en faktor vilken medför att motivationen behålls. Seriespel omnämns inte i Idrotten vill, eftersom det sker i Svenska Fotbollförbundets regi, det vill säga på en lägre nivå inom verksamheten, däremot presenteras det inbyggda tävlingsmomentet som inspirerande, som en beskrivning av den *psykiska utvecklingen*.¹³⁴ I övrigt fokuserar Idrotten vill i begränsad omfattning på tävlingsinslaget. *Seriespel* som en motivationsfaktor i informanternas utsagor är att härleda till prestationsmotivation och en önskan att nå framgång och att undvika nederlag.¹³⁵ Det kan också ses som ett mål efter en lång försäsongsträning och härledas till Fords systemteori och måltaxonomi.¹³⁶

Informanterna uppger *skador och händelser inom familjen* som orsaker till att motivationen avtar eller försvinner. Skador omnämns inte i Idrotten vill, utan tvärtom: utveckling av kroppen, välmående och högre prestationsförmåga, återfinns som beskrivning av *fysisk utvecklingsfaktor*.¹³⁷ Att skador inte nämns i idrottens policydokument är att anse som anmärkningsvärt, med tanke på att informanter uppger att de tränar och/eller tävlar fyra till fem gånger per vecka. Idrott är knappast en skadefri aktivitet. En skada leder inte bara till fysiska konsekvenser för den som drabbas utan kan även leda till sociala och psykologiska konsekvenser då den aktive inte längre kan vara delaktig i den idrottsliga samhörigheten. Skadan kan leda till att den aktive antingen känner motivation att komma tillbaka till idrotten eller att motivationen avtar och försvinner.

¹³² Peterson och Franzen, 2004, s 36

¹³³ Peterson och Franzen, 2004, s 35.

¹³⁴ Idrotten vill, 2005, s 5.

¹³⁵ Railo, 1971, s 91.

¹³⁶ Stensmo, 1997, s 102.

¹³⁷ Idrotten vill, 2005, s 5.

Informanterna anser att idrottens frivillighet medför att man har möjlighet att sluta om motivationen tryter. Som tidigare nämnts påtalar informanter även möjligheten att byta nivå, i förekommande fall även klubb, då motivationen förändras. En informant påtalar även att valet mellan olika idrotter är att betrakta som beroende av motivation, då valet i förekommande fall innebär en *seriös satsning*. I det här fallet är *kamrater* ingen avgörande motivationsfaktor.

Kommunikationen av motivationens avtagande eller försvinnande är att betrakta som i det närmaste obefintlig i Lpf 94 och Idrotten vill. Det kan ses mot bakgrund av verksamheternas frivillighet som tidigare nämnts. Det kan också ses som att förvaltning av elever och aktivas motivation konkret och praktiskt sker på ett lägre plan inom verksamheterna än kommunikationen i dokumenten. De faktorer som korresponderar är Lpf 94:s målsättning att: *alla skall genomgå en fullständig gymnasieutbildning*¹³⁸ och informanternas målsättning att *ta studenten och framtida utbildning*.

7.4 Skola och idrott i jämförelse

Trots att gymnasieskolan är en frivillig skolform upplever informanterna den som föga frivillig. Giota uppmärksammar att det är vuxenvärldens normer som styr en ung människas liv och händelser, exempelvis vad som är betydelsefullt att lära sig och när det är lämpligt att ge sig ut i arbetslivet.¹³⁹ Informanter menar att det är bara att sluta idrotta om motivationen tryter – till skolan måste man gå, hur tungt det än är, åtminstone tills man tagit studenten. Peterson och Franzen menar att genom att barn och ungdomar accepterar fotbollens villkor för deltagande, accepterar de den som om den vore obligatorisk. Ett accepterande som sker trots att idrotten till skillnad från skolan har tillgång till ett av det svenska samhällets hårdaste disciplineringsystem.¹⁴⁰ Peterson och Franzen skriver att det är just frivilligheten som ger idrotten möjlighet att tillämpa selektion och rangordningssystem. Inom idrotten tar systemet sin början då de aktiva är mycket unga till skillnad från skolan där betyg är ett bedömningsverktyg som inte förekommer förrän det år eleverna fyller femton år.¹⁴¹ Då eleverna får sitt första betyg, har de ungdomar som är aktiva inom idrotten, relativt lång erfarenhet av bedömningar och rangordningssystem: tävlingar, toppning och trappsteg mot elit. De har dessutom erfarenhet av att idrottsliga förmågor och tillkortakommanden är under ständig exponering och diskussion inför och av såväl lagkamrater, ledare, åskådare och i vissa

¹³⁸ Lpf 94, s 51.

¹³⁹ Giota, 2001, s 121.

¹⁴⁰ Peterson och Franzén, 2004, s 35.

¹⁴¹ Peterson och Franzén, 2004, s 36.

fall även media. I det här avseendet är det möjligt att hävda att idrottens utbildningssystem är avsevärt mer auktoritärt än skolans. Det accepteras uppenbarligen av ett mycket stort antal, såväl ungdomar som deras föräldrar och enligt Peterson och Franzen även av ett stort antal personer med lärarutbildning i sin bakgrund då dessa är aktiva ledare inom idrotten.¹⁴² Frågan som uppstår är varför, då ett elitistiskt och auktoritärt förhållningssätt inom skolan betraktas som föga önskvärt eller korrekt när det accepteras inom idrotten?

Att uppnå slutmål via delmål genom prestation är såväl en likhet som skillnad, av hur informanterna upplever att de motiveras, inom skolans och idrottens kontexter. Informanterna uppehåller sig övervägande vid skillnaderna. Ur informanters perspektiv uppges skillnaden bestå av att inom skolans kontext är arbetet mot målet individuellt och variationerna av enskilda elevers inställning, motivation och arbetsinsats är stora, vilket begränsar samarbete. Inom idrottens kontext är arbetet mot målet kollektivt och målet gemensamt – att bli så bra som möjligt. Åsikten går i linje med kommunikationen i respektive kontexts dokument, beträffande individualisering och kollektivisering. I Lpf 94 uppges det att relationen mellan lärare och elev ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt att stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära och organisera arbetet.¹⁴³ I Idrotten vill uppges det att alla som är aktiva är det av fri vilja och därmed utformas idrotten av medlemmarna själv. Delaktighet och gemensamt ansvar skapar ett mervärde åt verksamheten.¹⁴⁴ Skolan individualiserar medan idrotten kollektiviserar men målet måste betraktas som det samma: att bli så bra som möjligt, som en av informanterna uttrycker saken.

Lärare och tränare sätts i relation till varandra och i det avseendet utgörs skillnaderna av att informanterna upplever att de i högre grad delar ett intresse med tränaren än med läraren. Tränarens uppgift anses vara lättare än lärarens genom att tränaren i högre grad än läraren får de aktivas uppmärksamhet genom gemensamt intresse för pågående aktivitet. De träffar dessutom tränaren oftare än läraren, vilket utvecklar ett intimare kamratskap. Informanterna upplever att tränaren i högre grad är motiverad och fokuserar på sin uppgift: att det ska gå bra för laget. En uppgift som uppfattas utföras ideellt och kan ses mot bakgrund av teorin om inre motivation. Den praktiska och fysiska upplevelsen, som motiverande inom idrotten, sätts i relation till skolans teoretiska upplevelse, vilken sker genom läsande och lärarens prat, som icke-motiverande inom skolan. Lärarens inverkan på undervisningen är att betrakta mot

¹⁴² Peterson och Franzen, 2004, s 36.

¹⁴³ Lpf 94, s 55.

¹⁴⁴ Idrotten vill, 2005, s 6-7.

bakgrund av dennes kunskaper och färdigheter i ämnen, metodik, ungdomars mognadsutveckling, kommunikation, relationers bearbetande och hantering av konflikter, skriver Arne Maltén.¹⁴⁵ Motsvarande kompetenser kommuniceras i stort sett i Idrotten vill beträffande ledares (önskvärda) relation till ungdomar.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Maltén, 1995, s 118.

¹⁴⁶ Idrotten vill, 2005, s 13.

8. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Begreppet motivation förkommer inte i kommunikationen i styrdokumentet, Lpf 94 och Idrotten vill, på gymnasieskolans och idrottens högsta nivå. Kommunikationen sker genom uppgifter och mål inom respektive verksamhet och delegeras till lägre nivåer. I Lpf 94 kommuniceras motivation genom faktorerna: *fostran, förmedling av kunskap, förberedelse för verksamhet i samhället* samt *att alla ungdomar ska genomgå en fullständig gymnasieutbildning*. I Idrotten vill kommuniceras motivation genom faktorerna: *fysisk, psykisk, social och kulturell utveckling*. För studiens informanter är innebörden av motivation något som de upplever är *roligt* och/eller ett *intresse*. Informanternas beskrivningar motsvarar i högre grad kommunikationen i Idrotten vill än kommunikationen i Lpf 94. Mot bakgrund av Vygotskijs tankar är ungdomarnas motivation att betrakta som en del av den förändrings- och självständighetsprocess som sker under ungdomsåren. En process som inte nödvändigtvis överensstämmer med skola och idrotts riktande av individuellt intresse och motivation mot verksamheternas mål, vilket kan leda till en intressekonflikt mellan verksamhet och verksamma. Genom informanternas konkretisering av motivation som bakgrund till handlingar, uppstår frågan om motivation är att betrakta som en avgörande mekanism i ungdomarnas självständighetsprocess?

Studiens informanter härleder motivationens uppkomst till *det egna valet, utmaningen, mål, talang* och *framgång*. I Lpf härleds det egna valet till elevens val av gymnasieprogram. I Idrotten vill härleds det egna valet till individens val av ambitionsnivå. Mot bakgrund av Vygotskijs tankar om att det egna valet är en skenbar frihet är det egna valet att betrakta som synnerligen komplext. Den unge utsätts för påverkan, förväntningar och motivation inom de skilda kontexter där han/hon är delaktig. Skenbarheten i den unges motivation i samband med det egna valet synliggörs genom Giotas, Broady och Karpas studier där vuxenvärldens normer beträffande vad som är värdefulla kunskaper för den unge att besitta framträder. Normer är att betrakta som en del av skillnaderna mellan generationer. De måste vara under ständig förhandling och förändring då cementerade normer inte är att anse som gynnsamma för motivation inom någon generation eller kontext.

Informanternas resonemang beträffande *mål och delmål* som liknas vid en trappa återfinns inte i kommunikationen på högsta nivå inom verksamheterna. Däremot överensstämmer resonemanget väl med riktlinjer och direktiv på en lägre nivå inom fotbollen. Genom att i dokumentet på högsta nivå klargöra att den slutliga formen av idrotten avgörs på lokal nivå är

höga ideal på en högre nivå möjliga att bibehållas. Det är på en lägre nivå inom fotbollen som spelare bedöms, väljs ut och deras förmågor riktas mot elitnivå. En selektions- och rangordningsprocess som inte äger rum utan sanktion från högsta nivån. En selektions- och rangordningsprocess som är av betydelse för individens motivation i ena eller andra riktningen och som tar sin början i tidiga år.

Kommunikationen av att behålla eller att förlora motivation är i det närmaste obefintlig i Lpf 94 och Idrotten vill. Skapande och förvaltning av motivation sker konkret och praktiskt på en lägre nivå inom verksamheterna än kommunikationen i dokumenten. I förhållande till att behålla motivation inom skolkontexten är *ämnen* och lärarens *attityd, bemötande* och *egna motivation att undervisa* betydelsefulla faktorer för huruvida informanterna behåller eller förlorar motivation. Inom idrotten uppger informanterna att *skador* och *händelser inom familjen* ger upphov till att motivation avtar och/eller försvinner. Skador omnämns inte i Idrotten vill, vilket är anmärkningsvärt mot bakgrund av att informanter uppger att de tränar/tävlrar fyra till fem gånger i veckan och att idrott knappast är en skadefri aktivitet. Dessutom leder en skada inte bara till fysiska konsekvenser utan även till sociala och psykiska konsekvenser då den aktive ställs utanför den idrottsliga samvaron och samhörigheten. En skada påverkar flera motivationsfaktorer i synnerligen hög grad.

Såväl gymnasieskolan som idrotten kommunicerar verksamheternas frivillighet. I jämförelse mellan skola och idrott upplever informanterna gymnasieskolan som föga frivillig i förhållande till idrotten där man kan sluta vara verksam då motivationen tryter. Skillnaderna består av att verksamheten inom skolan upplevs som individuell och variationerna beträffande inställning och arbetsinsats är stora mellan eleverna, vilket påverkar samarbete och motivation i negativ riktning. Inom idrotten betraktas verksamheten som kollektiv och arbetet mot målet – att bli så bra som möjligt - är gemensamt och påverkar motivation i positiv riktning. Informanternas utsagor om individualitet och kollektivism överensstämmer med kommunikationen i respektive dokument. Lärare och tränares roll betraktas som olika genom att informanterna upplever att de i högre grad delar såväl ett intresse med tränaren som att de tillbringar mer tid tillsammans med tränaren. Det utvecklar intimare kamratskap. I båda dokumenten återfinns riktlinjer för lärare respektive ledare.

Mot bakgrund av Petersons och Frazens studie är ungdomarnas accepterade och motivation i förhållande till fotbollen som om den vore obligatoriskt. Ett accepterat som sker trots att fotbollen har ett selektions- och rangordningssystem och tillgång till det svenska samhällets

hårdaste disciplineringsystem som tar sin början då de aktiva är mycket unga. De ungdomar som har varit aktiva inom fotbollen sedan unga år, har lång erfarenhet av att förmågor, tillkortakommanden, prestationer och resultat är under ständig exponering och diskussion av såväl lagkamrater, ledare, åskådare och i vissa fall media. Idrottens utbildningssystem är att betrakta som avsevärt mer elitistisk och auktoritärt än skolans där diskretion runt prestationer och resultat är ett vedertaget förhållningssätt. Men genom idrottens förstärkning och uppmärksammande av goda prestationer och resultat skapas jämnåriga förebilder inom kamratkretsen, vilket är att betrakta som ett sätt att skapa identifikation och motivation. Inom skolan tar betyg som bedömningssystem sin början först vid grundskolan senare del. Det diskreta förhållningssättet i förhållande till prestation och resultat medför att få jämnåriga förebilder inom kamratkretsen bidrar till ett skapande av identifikation och motivation. Frågan som uppstår är varför elitism och auktoritet uppenbarligen accepteras av ett stort antal människor i förhållande till idrotten men inte i förhållande till skolan?

Motivation är en inre abstrakt mekanism vars innebörd för studiens ungdomar är ett roligt intresse som kännetecknas av personlig frihet. Att glädjas i stunden – här och nu och känna friheten att kunna sluta när motivationen tryter. En frihet som är skenbar eftersom den styrs av vuxenvärldens normer och som inom gymnasieskola och idrott riktas mot organisationernas verksamhet, och legitimeras genom samhällsnytta. Normer är att betrakta som generationsbundna och i de fall de inte är förhandlingsbara eller att förståelse inte finns mellan generationer är de föga gynnsamma i skapande, behållande eller förvaltning av motivation. Inom skolan är motivation en mekanism som ständigt riktas mot framtiden under de år barn och ungdomar är verksamma - en framtid som kan te sig oändligt långt borta ur de ungas perspektiv. Skolan behöver i högre grad se undervisningen och motivation till att undervisas ur elevernas perspektiv för att tillvarata den. En början är att från högsta officiell nivå föra en kommunikation som når fram till den lägsta nivån och som eleverna känner sig delaktig i. Kanske är det så att idrotten bättre lyckas i sin kommunikation och i att tillvarata motivationen i stunden trots att utbildningssystemet är avsevärt mer selektivt, elitistisk och auktoritärt än skolans? Kan det vara så att motivation i högre grad är förknippat med ”här och nu” och en betydelsefull mekanism i ungdomars skapande av ett eget vuxenliv än vad forskningen påvisar? Ytterligare en fråga som uppstår är varför elitism och auktoritet accepteras i förhållande till idrotten men inte i förhållande till skolan? Frågorna lämnas över till kommande studier och forskning om motivation att finna svaren på.

REFERENSER

Litteratur:

- Broady, Donald, 1981: *Den dolda läroplanen KRUT-Artiklar 1977-80*. Stockholm.
- Einarsson, Jan, 2004: *Språksociologi*. Lund.
- Giota, Joanna, 2001: *Adolescents' perceptions of school and reasons for learning*. Göteborg.
- Jenner, Håkan, 2004: *Motivation och motivationsarbete*. Stockholm.
- Lindqvist, Gunilla (red), 1999: *Vygotskij och skolan. Texter ur Lev Vygotskijs Pedagogisk psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Lund.
- Lärarboken*, 1994 års läroplan för de frivilliga skolreformerna, Lpf 94. Lärarnas riksförbund. Regering och utbildningsdepartement. Stockholm.
- Maltén, Arne, 1995: *Lärarkompetens – i ett mångdimensionellt perspektiv*. Lund.
- Patel, Runa och Davidson, Bo, 2003: *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Tredje upplagan. Lund.
- Sjöström, Ulla, 1994: *Hermeneutik – att tolka utsagor och handlingar I: Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red), Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund.
- Stensmo, Christer, 1997: *Ledarskap i klassrummet*. Lund.
- Trost, Jan, 2005: *Kvalitativa intervjuer*, Tredje upplagan. Lund
- Ödman, Per-Johan, 2007: *Tolkning, förståelse, vetande Hermeneutik i teori och praktik*, andra upplagan. Nordstedts Akademiska Förlag.

Rapporter:

- Attityder till skolan Elevernas och lärarnas attityder till skolan*. 2007: Rapport 299, Skolverket, Stockholm. (20080426) www.skolverket.se/publikationer?id=1711
- Karp, Staffan, 2004: *Den goda barnidrotten – Föräldrar om barns idrott*. FoU-rapport 2004:7: Stockholm. (20080229) www.rf.se
- Lindgren, Eva-Carin och Hansi, Hinic, 2005: *"Toppningsstudien" – En kvalitativ analys av barn och ledares uppfattningar av hur lag konstitueras inom barnidrott*. FoU-rapport 2005:4. Stockholm. (20080220) www.rf.se
- Peterson Tomas och Franzen Mats, 2004, *Varför lämnar ungdomar idrotten?* FoU-rapport 2004:3. Stockholm. (20080319) www.rf.se
- Upp till 18*, 2007, Barnombudsmannen 2007:04, Statistiska centralbyrån. Stockholm. (20080418) http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/upptill_18_2007.pdf.

Artiklar Internet:

Allmänna råd och kommentarer Likvärdig bedömning och betygsättning. 2004. (20070212) Skolverket. Stockholm. www.skolverket.se/publikationer

Cliffordson, Christina och Gustavsson, Jan- Eric, 2004: De målrelaterade gymnasiebetygens användbarhet vid urval till högre utbildning. (20080331) Kvalitetskonferens Jönköping. http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800089573/kvalitetskonferens2004_cliffordson_gustafsson.pdf.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (20080304) Vetenskapsrådet <http://www.vr.se>

Idrotten vill. 2005: (20080219) Riksidrottsförbundet. <http://www.rf.se/templates/Pages/InformationPage419.aspx>,

Målsättning. (20080219) Hallands Fotbollförbund. <http://www.svenskfotboll.se/halland/12.aspx?p=712637&a=0&x=0&q=p>

Peterson, Tomas, 2004: Selektions- och rangordningslogiker inom svensk fotboll. (20080301) Malmö. <http://www.idrottsforum.org/articles/peterson/peterson.html>

Statistik – Idrotten i siffror, 2007. (20080421) Riksidrottsförbundet. Stockholm http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_112/schope_128/ImageVaultHandler.aspx

Öhman, Arne, *Nationalencyklopedin* artikelrubrik: Motivation. (20080310) http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=125644&i_word=Abraham%20Maslow&i_text=1&i_rphr=Abraham%20Maslow 2008-03-11

Muntlig källa:

Ericsson, Claes föreläsning Halmstad Högskola, 20080219

Elevintervjuer, april 2008: Band 1, 2, 3,

BILAGA 1

2008-03-04

Förfrågan om delaktighet i intervju

Mitt namn är Annethe Yngve och jag kommer under våren att skriva en examensuppsats i lärarutbildning i regi av Halmstad Högskola, Idrott och hälsa, under handledning av Lars Kristén och Jette Trolle-Schultz Jensen, tel 035/1672 15. Uppsatsen kommer att uppehålla sig vid ungdomars uppfattning, åsikter och erfarenheter av motivation och hur den tillvaratas och förvaltas inom skola och föreningsidrott. Båda organisationerna innefattas av ett stort antal ungdomar och är i hög grad beroende av ungdomarnas motivation, för att önskvärda resultat ska komma till stånd, både för den enskilde individen och för organisationen.

För att synliggöra ungdomarnas åsikter och erfarenheter angående motivationens tillvaratagande inom organisationerna har jag en önskan om att intervju ungdomar med erfarenhet av både skolans obligatoriska studier och föreningsidrott. Utgångspunkterna för intervjuerna är följande:

- Vad anser ungdomarna att innebörden av motivation är för dem?
- Hur anser ungdomarna att motivation uppstår?
- Hur anser ungdomarna att motivationen behålls?
- Vad är det som gör att motivationen avtar eller försvinner?
- Vilka likheter och skillnader upplever ungdomarna i förhållande till tillvaratagande av motivation inom skolan och idrotten?

Deltagande i intervjuerna är frivillig och deltagarna har möjlighet att avbryta medverkan när de själva önskar. Deltagarna i intervjun är anonyma. Intervjuerna kommer att ske vid skolan och beräknas att ta cirka en halvtimme. Samtalen sker antingen i grupp eller enskilt beroende på deltagarnas önskemål. Samtalen spelas in på band som sedan omvandlas till skrift genom transkribering. Den information de intervjuade bidrar med kommer uteslutande att användas i forskningssyfte. Då uppsatsen är färdig kommer den att finnas tillgänglig via Halmstad Högskolas bibliotek. Den kan också tillhandahållas av mig. Vill ni veta mer kontakta mig:

Annethe Yngve, Musselvägen 22, 432 75 Träslövsläge, tel. 0340/67 10 42 e-post annethe.yngve@telia.com

Jag tillåter min son/dotter att delta i intervjun om motivation

Förälders underskrift

Elevs underskrift

BILAGA 2

Intervjuunderlag - motivation

- **Vad är innebörden av motivation för dig (Er)? (Försök att beskriva när Ni känner motivation, hur det känns, ge exempel på situationer där Ni känner Er motiverade.)**
- **Hur anser du att motivation uppstår? (eventuella följdfrågor – är det skillnad mellan skolan och idrotten? Varför tror du det är så?)**
- **Hur behåller du motivationen? (eventuella följdfrågor – är det skillnad mellan skolan och idrotten? Varför tror du det är så?)**
- **Vad är det som gör att motivationen avtar eller försvinner? (eventuell följdfråga – är det skillnad mellan skolan och idrotten? Varför tror du det är så?)**
- **Vilka är de största likheterna mellan skolan och idrotten beträffande hur ni motiveras?**
- **Vilka är de största skillnaderna mellan skolan och idrotten beträffande hur ni motiveras?**